

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

ΣΕΙΡΑ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΩΝ ΕΡΓΑΣΙΩΝ

**Η ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΑΝΙΣΟΤΗΤΑΣ ΣΤΙΣ
ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΠΟΛΕΙΣ**

**Βασικοί άξονες κοινωνικοεπαγγελματικής διαίρεσης
των μεγάλων και μεσαίων αστικών κέντρων**

96-03

Θωμάς Μαλούτας*

DISCUSSION PAPER SERIES

UNIVERSITY OF THESSALY
DEPARTMENT OF PLANNING AND REGIONAL DEVELOPMENT

**Η ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΑΝΙΣΟΤΗΤΑΣ ΣΤΙΣ
ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΠΟΛΕΙΣ**

**Βασικοί άξονες κοινωνικοεπαγγελματικής διαίρεσης
των μεγάλων και μεσαίων αστικών κέντρων**

96-03

Θωμάς Μαλούτας *

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ & ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ
ΕΙΔΙΚΗ ΣΥΛΛΟΓΗ «ΓΚΡΙΖΑ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ»**

Αριθ. Εισ.:	2631/1
Ημερ. Εισ.:	25-02-2004
Δωρεά:	Π.Θ.
Ταξιθετικός Κωδικός:	A
	331.127 094 95
	ΜΑΛ

* Αναπληρωτής Καθηγητής, Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας.

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ: ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΚΑΙ Η ΜΕΘΟΔΟΣ

Αντικείμενο της εργασίας αυτής είναι η συγκριτική ανάλυση των μορφών κοινωνικο-επαγγελματικής διαίρεσης στα μεγάλα ελληνικά αστικά κέντρα. Η διαίρεση αυτή νοείται ως διαφοροποίηση της κοινωνικοεπαγγελματικής διάρθρωσης στον τόπο κατοικίας, ο οποίος αποτελεί τη σημαντικότερη γεωγραφική αναφορά σε σχέση με τον έλεγχο και την ιδιοποίηση του χώρου της πόλης από τις επιμέρους κοινωνικο-επαγγελματικές κατηγορίες. Οι κατηγορίες αυτές (κατάταξη του ενεργού πληθυσμού ως προς το επάγγελμα, τη θέση στο επάγγελμα και το φύλο) αποτελούν τις πλησιέστερες μετρήσιμες προσεγγίσεις των διαφορετικών κοινωνικών (ταξικών) θέσεων που μπορούν να χρησιμοποιηθούν με βάση τα διαθέσιμα απογραφικά στοιχεία. Με την έννοια αυτή, οι άξονες κοινωνικοεπαγγελματικής διαίρεσης που επιδιώκουμε να εντοπίσουμε αποτελούν τα θέματα γύρω από τα οποία οργανώνεται η κοινωνική ανισότητα στη γεωγραφία των μεγάλων ελληνικών πόλεων.

Τα αστικά κέντρα που περιλαμβάνονται στην ανάλυση είναι η Αθήνα, η Θεσσαλονίκη, η Πάτρα, ο Βόλος, η Λάρισα και το Ηράκλειο, δηλαδή εκείνα που το 1991 είχαν πληθυσμό μεγαλύτερο των 100.000 κατοίκων. Τα κέντρα αυτά φιλοξενούν τις βασικές αστικές λειτουργίες και, παρά τη σημαντική πληθυσμιακή διαφορά των περισσότερων με την πρωτεύουσα, μπορούν να αποτελέσουν πεδίο συγκριτικής ανάλυσης.

Η δομή και η πληθώρα των δεδομένων οδήγησε στη χρήση πολυμεταβλητών στατιστικών αναλύσεων, οι οποίες αποσκοπούν στην περιληπτική απόδοση των συστηματικών ομοιοτήτων και διαφορών (συνδιακυμάνσεων) που περιέχονται στα δεδομένα. Ο εντοπισμός των δομικών αυτών στοιχείων της αρχικής πληροφορίας είναι εξαιρετικά δύσκολος, αν όχι αδύνατος, με γυμνό μάτι και πολύ περιορισμένος και μονόπλευρος με άλλες μεθόδους. Το κείμενο αυτό στοχεύει στη συστηματική παρουσίαση των αποτελεσμάτων της χρησιμοποιούμενης πολυμεταβλητής ανάλυσης (παραγοντική ανάλυση αντιστοιχιών) ώστε να διευκολύνεται η πληρέστερη δυνατή εκμετάλλευσή τους. Αποτελεί ουσιαστικά συνέχεια δύο άλλων μεθοδολογικών κειμένων που προηγήθηκαν στην ίδια σειρά¹.

Η συγκριτική διερεύνηση της κοινωνικοεπαγγελματικής μορφολογίας των έξι πόλεων που προαναφέρθηκαν υλοποιείται με την παρουσίαση και συγκριτική ανάλυση των αποτελεσμάτων ισάριθμων παραγοντικών αναλύσεων. Για τις αναλύσεις αυτές χρησιμοποιήθηκαν πίνακες διπλής εισόδου με τις κατανομές 74 κοινωνικο-επαγγελματικών μεταβλητών στις ζώνες κατοικίας κάθε πόλης. Οι μεταβλητές που χρησιμοποιήθηκαν εμφανίζονται στον πίνακα 1². Οι ζώνες κατοικίας ορίστηκαν με βάση τις γειτονιές που αναφέρονται στα Γενικά Πολεοδομικά Σχέδια ώστε να έχουν ενιαίο, κατά το δυνατόν πολεοδομικό ύψος, και υποδιαιρέθηκαν, όπου χρειάστηκε,

¹ Για μια εκτενή αναφορά στη μέθοδο ανάλυσης, βλ. Μαλούτας (1995 και 1996).

² Για τη λογική συγκρότησης των 74 αυτών κοινωνικοεπαγγελματικών κατηγοριών, βλ. Μαλούτας (1995: 7-11).

ώστε να πλησιάσουν το μέσο πληθυσμιακό μέγεθος ζώνης (2.500 κάτοικοι)³. Τα στοιχεία προέρχονται από την απογραφή πληθυσμού του 1991 και αφορούν το σύνολο του πληθυσμού (και όχι δείγμα), καθώς για την απογραφή αυτή έγινε επεξεργασία του 100% των δελτίων.

Πίνακας 1: Κοινωνικοεπαγγελματικές κατηγορίες που χρησιμοποιήθηκαν στην ανάλυση⁴

α/α	Περιγραφή επαγγέλματος	Κωδικός ΕΣΥΕ	Θέση [*]
1	“Υψηλά” ελεύθερα επαγγέλματα (γιατροί/νομικοί/μηχανικοί)	02, 06, 12 [πλην 065, 066]	E
2	“Υψηλά” ελεύθερα επαγγέλματα (γιατροί/νομικοί/μηχανικοί)	02, 06, 12 [πλην 065, 066]	A, M
3	Ελεύθερα επαγγέλματα (πλην “υψηλών” και καλλιτεχνών-συγγραφέων-δημοσιογράφων)	01, 03 [πλην 131], 04, 05, 07, 08, 09, 11, 13, 14, 18, 19	E
4	Τεχνικοί βοηθοί ελεύθερων επαγγελματιών	03, 07, 014, 055, 065, 066, 084	A, M
5	Επιστημονικά επαγγέλματα συναφή με φυσικές επιστήμες	01, 05, 08	A, M
6	Οικονομολόγοι και λογιστές	09, 11	A, M
7	Δημοσιογράφοι-καλλιτέχνες-συγγραφείς	15, 16, 17	E, A, M
8	Λοιπά ελεύθερα επαγγέλματα	04, 14, 18, 19	A, M
9	Εκπαιδευτικοί (πλην καθηγητών τριτοβάθμιας εκπαίδευσης)	13 [πλην 131]	A, M
10	Διευθύνοντες επιχειρηματίες	21	E, A
11	Διευθυντικά στελέχη δημόσιου και ιδιωτικού τομέα	20, 40, 50	M
12	Υπάλληλοι γραφείου	31 έως 39	E, A, M
13	Έμποροι	41, 42, 43	E
14	Έμποροι	41, 42, 43	A
15	Μεσαία στελέχη εμπορίου και υπηρεσιών	42, 43, 44, 52	M
16	Επιχειρηματίες στο χώρο των ασφαλειών, κτηματικών συναλ.	44	E, A
17	Πωλητές και πλανόδιοι (κυρίως πλανόδιοι)	45, 49	A
18	Πωλητές και πλανόδιοι (κυρίως πωλητές)	45, 49	M
19	Επιχειρηματίες στην παροχή υπηρεσιών	51	E
20	Επιχειρηματίες στην παροχή υπηρεσιών	51	M
21	Απασχολούμενοι στην κατώτερη βαθμίδα υπηρεσιών	53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 86	E, A
22	Απασχολούμενοι στην κατώτερη βαθμίδα υπηρεσιών	53, 54, 55, 56, 57, 59, 86	M
23	Απασχολούμενοι στις υπηρεσίες ασφαλείας	58	M
24	Γεωργοί και κτηνοτρόφοι	60 έως 69	E, A
25	Γεωργοί και κτηνοτρόφοι	61 έως 69	M
26	Εργοδηγοί και αρχιτεχνίτες	70	E, A, M
27	Τεχνίτες και εργάτες στη βιομηχανία	71 έως 78, 83, 84, 96	E, A
28	Τεχνίτες και εργάτες στη βιομηχανία	71 έως 78, 83, 84, 96	M
29	Τεχνίτες και εργάτες στη βιοτεχνία	79 έως 82, 88, 89, 91, 92, 94	E, A
30	Τεχνίτες και εργάτες στη βιοτεχνία	79 έως 82, 88, 89, 91, 92, 94	M
31	Τεχνίτες και εργάτες στις κατασκευές και επισκευές	85, 87, 90, 93, 95, 97	E, A
32	Τεχνίτες και εργάτες στις κατασκευές και επισκευές	85, 87, 90, 93, 95, 97	M
33	Τεχνίτες και εργάτες στις μεταφορές	98	E, A
34	Τεχνίτες και εργάτες στις μεταφορές	98	M
35	Τεχνίτες και εργάτες χωρίς ειδικευση	99	M
36	Συμβοληθόντα μέλη (σύνολο επαγγέλματων)		Σ
37	Καθηγητές τριτοβάθμιας εκπαίδευσης	131	M

Υπενθυμίζω ότι η παραγοντική ανάλυση στοχεύει στη μετατροπή ενός πίνακα με πολλές συσχετιζόμενες μεταξύ τους μεταβλητές σε ένα νέο πίνακα με σημαντικά

³ Ειδικά για την Αθήνα χρησιμοποιήθηκαν οι ζώνες, ανάλογης έκτασης και πληθυσμού, που επεξεργάστηκε ο ΟΑΣΑ για τις δικές του ανάγκες.

⁴ Κάθε κατηγορία του πίνακα αποτελεί συνδυασμό επαγγέλματος και θέσης στο επάγγελμα. Λαμβάνοντας υπόψη και το φύλο, ο αριθμός των κατηγοριών διπλασιάζεται. Στο σύνολο των πινακοποιημένων αποτελεσμάτων που παρουσιάζονται στη συνέχεια, οι άνδρες οικονομικά ενεργοί κατατάσσονται στις κατηγορίες Α1 ως Α37 και οι γυναίκες στις Γ1 ως Γ37 αντιστοίχως.

* Θέση στο επάγγελμα: E = εργοδότης, A = αυτοαπασχολούμενος, M = μισθωτός, Σ = συμβοληθόν μέλος.

μικρότερο αριθμό μεταβλητών ανεξάρτητων μεταξύ τους. Οι νέες αυτές μεταβλητές είναι οι σημαντικοί παραγοντικοί άξονες. Με τη μετατροπή του πίνακα απλουστεύεται συνεπώς το πρόβλημα, αφού οι διαστάσεις του (δηλαδή ο αριθμός των αρχικών μεταβλητών) περιορίζεται στον αριθμό των σημαντικών παραγοντικών αξόνων.

Παράλληλα, σημαντική ιδιότητα των παραγοντικών αναλύσεων αποτελεί το ότι η εξαγωγή κοινών αξόνων είναι ιεραρχημένη κατά φθίνουσα σειρά ως προς το ποσοστό απόδοσης της αρχικής πληροφορίας από κάθε παράγοντα. Αν φανταστούμε την αρχική πληροφορία ως νέφος σημείων σε ένα χώρο τριών διαστάσεων, ο πρώτος παραγοντικός άξονας θα διέρχεται από το σημείο κέντρο βάρους του νέφους και θα έχει διεύθυνση παράλληλη της μεγαλύτερης διασποράς του νέφους. Έτσι, θα εξηγεί (με τη στατιστική έννοια) σημαντικό ποσοστό της αρχικής πληροφορίας (τόσο σημαντικότερο όσο πιο επιμήκης είναι η διάταξη του νέφους). Ο δεύτερος παράγων λειτουργεί κατά τον ίδιο τρόπο για την υπόλοιπη πληροφορία, δηλαδή την αρχική μείον εκείνη που καλύπτει ο πρώτος κ.ο.κ. Αποτέλεσμα της ιδιότητας αυτής είναι ότι, σε ένα πρόβλημα με πολλές αρχικές μεταβλητές, αρκούν συνήθως μερικοί από τους πρώτους παραγοντικούς άξονες για να εξηγήσουν σημαντικό ποσοστό της αρχικής πληροφορίας.

Η παραγοντική ανάλυση μας επιτρέπει συνεπώς να μειώσουμε τις διαστάσεις του προβλήματος “κοινωνικοεπαγγελματική δομή του αστικού χώρου”, το οποίο στην αρχική του μορφή παρουσιάζεται ως μήτρα των ισάριθμων με τις κοινωνικοεπαγγελματικές κατηγορίες μεταβλητών επί τις χωρικές ενότητες που υπεισέρχονται στην ανάλυση ως στατιστικός πληθυσμός. Οι παραγοντικοί άξονες που προκύπτουν δίνουν μια περιληπτική εικόνα της κοινωνικοεπαγγελματικής δομής στον τόπο κατοικίας, η οποία βασίζεται στη συνένωση των κοινών στοιχείων (συνδυακυμάνσεων) των αρχικών μεταβλητών εκφράζοντας παράλληλα και τις μεταξύ τους σχέσεις.

Στο αποτέλεσμα των αναλύσεων αυτών οι κοινωνικοεπαγγελματικές κατηγορίες συνεισφέρουν με βάση τη συνισταμένη δύο χαρακτηριστικών τους: του ειδικού βάρους τους (του ποσοστού τους στον ενεργό πληθυσμό της κάθε πόλης) και της διακύμανσής τους, δηλαδή του βαθμού διαφοροποίησης της κατανομής τους στις ζώνες κατοικίας της κάθε πόλης από την κατανομή του συνόλου του ενεργού πληθυσμού σε αυτές. Οι κατηγορίες με σημαντικό ειδικό βάρος και μεγάλη διακύμανση είναι εκείνες που επηρεάζουν κυρίως το αποτέλεσμα της ανάλυσης⁵.

2. ΤΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΑΝΑΛΥΣΗΣ

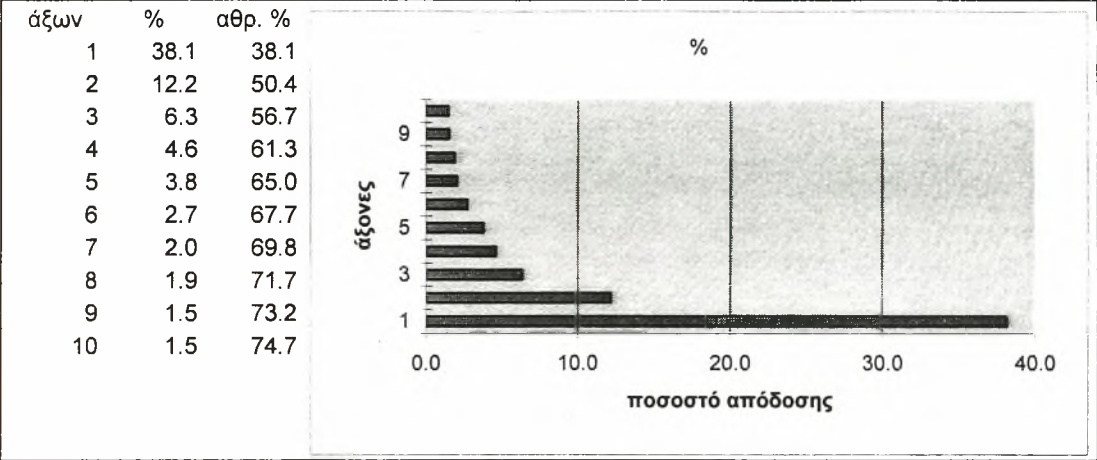
2.1 ΟΙ ΙΔΙΟΤΗΤΕΣ ΤΩΝ ΒΑΣΙΚΩΝ ΠΑΡΑΓΟΝΤΙΚΩΝ ΑΞΟΝΩΝ

Η ανάλυση των αποτελεσμάτων αρχίζει από τον πίνακα των ιδιοτιμών (eigenvalues). Οι ιδιοτιμές εκφράζουν την ιεραρχία των παραγοντικών αξόνων και, σε ποσοστιαία μορφή, δίνουν το ποσοστό πληροφορίας του αρχικού πίνακα δεδομένων που αποδίδεται από κάθε παραγοντικό άξονα. Οι πίνακες 2 ως 7 παρουσιάζουν, σε ποσοστιαία

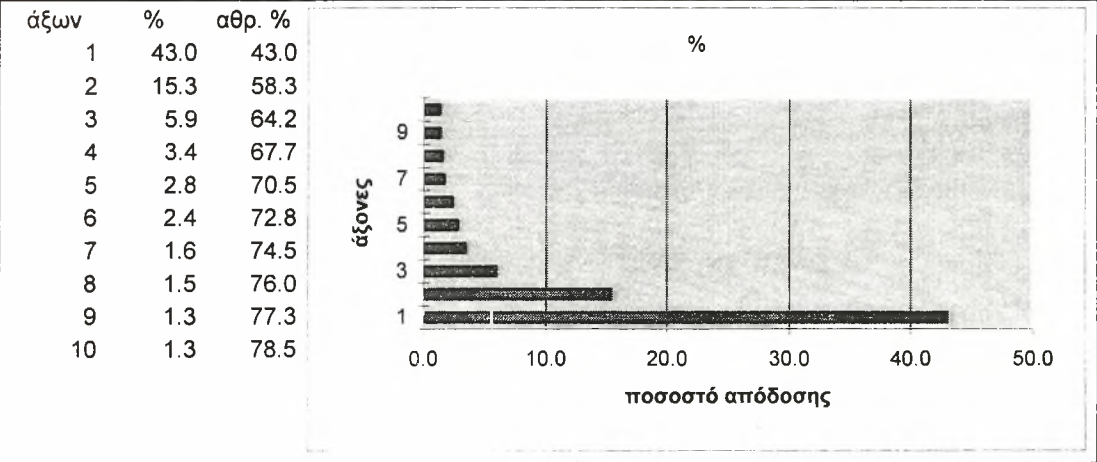
⁵ Η συνεκτίμηση του ειδικού βάρους των κατηγοριών (μεταβλητών) αποτελεί χαρακτηριστικό της συγκεκριμένης εκδοχής παραγοντικής ανάλυσης που χρησιμοποιήθηκε (ανάλυση αντιστοιχιών). Για τους λόγους επιλογής της εκδοχής αυτής σε σχέση με τη φυσιογνωμία του προβλήματος, βλ. Μαλούτας (1995: 27-28).

μορφή, τις ιδιοτιμές των βασικών παραγοντικών αξόνων (των δέκα πρώτων) που προέκυψαν από την ανάλυση, και τα συνδεδεμένα με αυτούς γραφήματα απεικονίζουν τη συγκριτική τους σημασία.

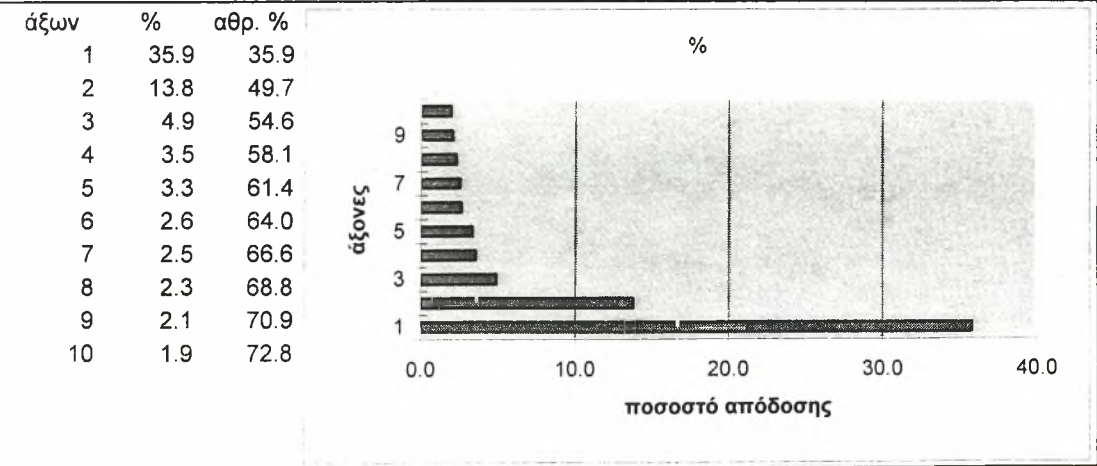
Πίνακας 2: ΑΘΗΝΑ Ποσοστιαία έκφραση των ιδιοτιμών των δέκα πρώτων παραγοντικών αξόνων

Πίνακας 3: ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ Ποσοστιαία έκφραση των ιδιοτιμών των δέκα πρώτων παραγοντικών αξόνων

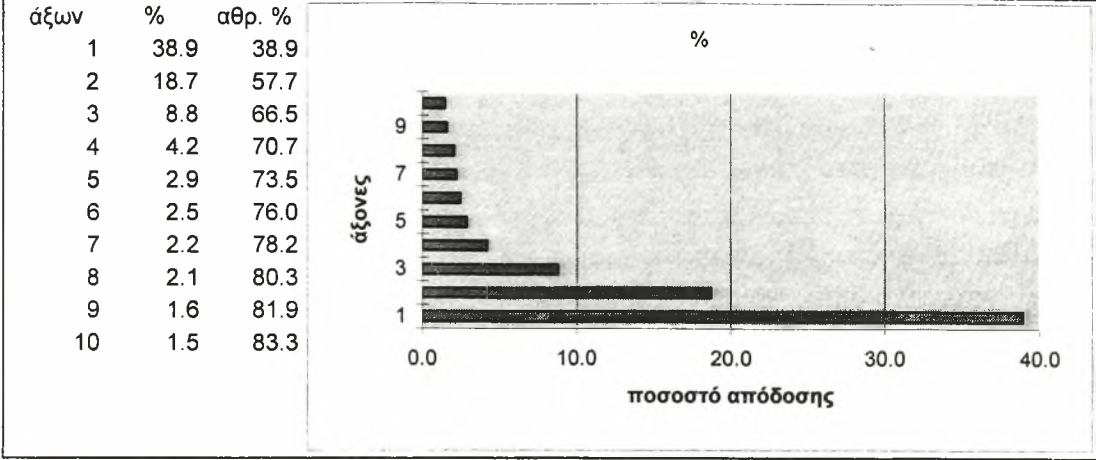

Πίνακας 4: ΠΑΤΡΑ Ποσοστιαία έκφραση των ιδιοτιμών των δέκα πρώτων παραγοντικών αξόνων

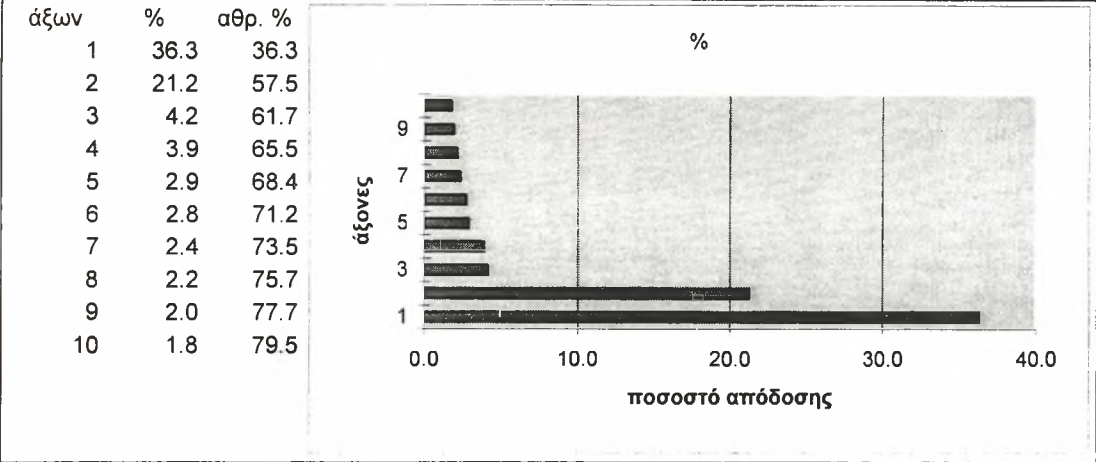

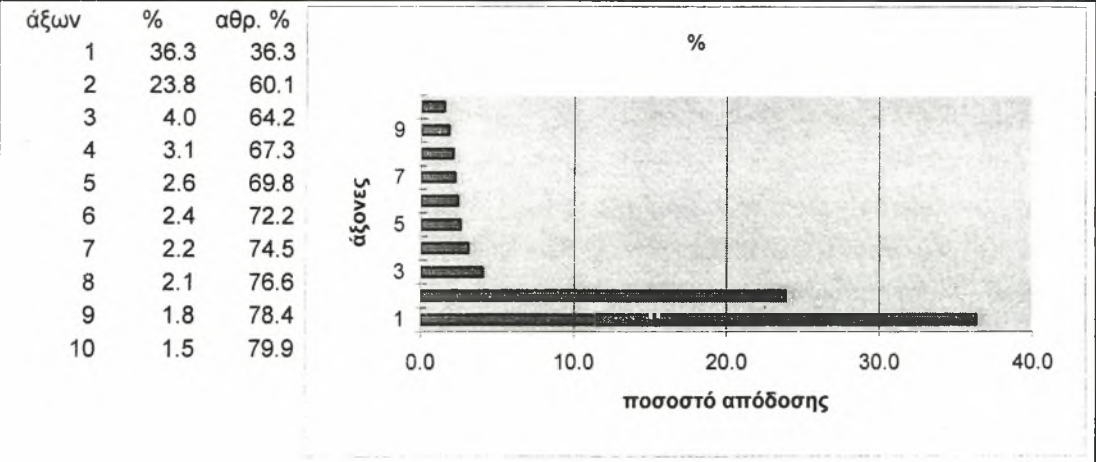
Πίνακας 5: *ΒΟΛΟΣ Ποσοστιαία έκφραση των ιδιοτιμών των δέκα πρώτων παραγοντικών αξόνων*

Πίνακας 6: *ΛΑΡΙΣΑ Ποσοστιαία έκφραση των ιδιοτιμών των δέκα πρώτων παραγοντικών αξόνων*

Πίνακας 7: *ΗΡΑΚΛΕΙΟ Ποσοστιαία έκφραση των ιδιοτιμών των δέκα πρώτων παραγοντικών αξόνων*

Από τους παραπάνω πίνακες-γραφήματα προκύπτει ότι η γενική δομή των αξόνων κοινωνικοεπαγγελματικής διαίρεσης είναι ομοειδής στις έξι πόλεις. Σε όλες τις περι-

πτώσεις ο πρώτος άξονας αποδίδει ποσοστό πληροφορίας μεγαλύτερο του 35%, ο δεύτερος είναι επίσης πολύ σημαντικός, αλλά πάντοτε σε αρκετή απόσταση από τον πρώτο. Οι τρεις πρώτοι άξονες αποδίδουν ποσοστό της αρχικής πληροφορίας που κυμαίνεται μεταξύ 55% και 66% και οι δέκα πρώτοι μεταξύ 73% και 83% αντίστοιχα. Η κοινή δομή των παραγοντικών αξόνων προϋποθέτει για την ύπαρξη ουσιαστικών κοινών στοιχείων όσον αφορά την κοινωνικοεπαγγελματική διαίρεση των έξι πόλεων. Τα στοιχεία αυτά θα προκύψουν από τη διερεύνηση του περιεχομένου των αξόνων.

Υπάρχουν αρκετοί πρακτικοί κανόνες για την αρχική επιλογή του αριθμού των παραγοντικών αξόνων που είναι υποψήφιοι να συγκροτήσουν το μοντέλο που αποδίδει καλύτερα την αρχική πληροφορία. Σύμφωνα με έναν από αυτούς η επιλογή αξόνων πρέπει να σταματήσει όταν το άθροισμα των ποσοστών κάλυψης της αρχικής πληροφορίας φτάσει στο επίπεδο p (συνήθως $p \geq 80\%$). Σύμφωνα με ένα δεύτερο, πρέπει να αποκλειστούν οι άξονες με ιδιοτιμές μικρότερες του 1. Ωστόσο, το σημαντικότερο κριτήριο, που αφορά την τελική επιλογή, είναι το περιεχόμενο των αξόνων (το τι αντιπροσωπεύουν δηλαδή σε σχέση με τις αρχικές μεταβλητές), και προκύπτει από τους πίνακες που θα εξετάσουμε στη συνέχεια.

2.2 Η ΦΥΣΙΟΓΝΩΜΙΑ ΤΩΝ ΒΑΣΙΚΩΝ ΠΑΡΑΓΟΝΤΙΚΩΝ ΑΞΟΝΩΝ: ΔΟΜΗ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ-ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗΣ ΔΙΑΙΡΕΣΗΣ ΣΤΙΣ ΕΞΙ ΠΟΛΕΙΣ

Για να εντοπισθεί το περιεχόμενο των παραγοντικών αξόνων θα χρησιμοποιήσουμε τρία βασικά στοιχεία που προκύπτουν από την παραγοντική ανάλυση αντιστοιχιών. Κάθε κοινωνικοεπαγγελματική κατηγορία (μεταβλητή) χαρακτηρίζεται από τρεις τιμές ως προς κάθε παραγοντικό άξονα. Η πρώτη είναι η *συντεταγμένη της μεταβλητής πάνω στον άξονα* και επιτρέπει τον εντοπισμό της σχετικής θέσης όλων των μεταβλητών στον άξονα αυτό. Το πρόσημό της είναι σημαντικό για το διαχωρισμό θετικών και αρνητικών συνδυακυμάνσεων μεταξύ των μεταβλητών και σημειώνεται Cor στους πίνακες που ακολουθούν. Η δεύτερη είναι η *συσχέτιση της μεταβλητής με τον παραγοντικό άξονα*, που δίδεται από το τετράγωνο του συνημιτόνου της μεταξύ τους γωνίας, δηλαδή από το τετράγωνο του συντελεστή συσχέτισής τους. Εκφράζει το ποσοστό ερμηνείας της μεταβλητής από τον παραγοντικό άξονα και σημειώνεται Cor στους πίνακες. Η τρίτη είναι η *συμβολή της μεταβλητής στη διακύμανση του παραγοντικού άξονα*. Από την τιμή αυτή προκύπτει η σχετική σημασία που έχει η συγκεκριμένη κατηγορία/μεταβλητή -ως προς τις υπόλοιπες- για τη διαμόρφωση του παραγοντικού άξονα και σημειώνεται Ctr στους πίνακες.

Οι πίνακες 8, 15, 17, 19, 21 και 24 περιλαμβάνουν τις μεταβλητές που, για κάθε άξονα, παρουσιάζουν σημαντική τιμή συσχέτισης (Cor), συμβολής (Ctr) ή και τα δύο. Σημαντικές θεωρήθηκαν οι τιμές συσχέτισης που υπερέβαιναν το 300 (30% της πληροφορίας της μεταβλητής αποδίδεται από τον άξονα) και οι τιμές συμβολής που υπερβαίνουν το 13,5 (1,35% της πληροφορίας που αποδίδει ο άξονας προέρχεται από τη συγκεκριμένη μεταβλητή⁶). Η τιμή της συντεταγμένης αναφέρεται στους πίνακες αυτούς και χρησιμοποιείται το πρόσημό της για το διαχωρισμό των συσχετίσεων σε θετικές και αρνητικές.

⁶ Το 13,5 είναι η έκφραση σε χιλιοστά της μέσης συμβολής των 74 μεταβλητών ($1000 / 74 = 13,5$).

2.2.1 ΑΘΗΝΑ
2.2.1.1 ΠΡΩΤΟΣ ΑΞΟΝΑΣ

Πίνακας 8: ΑΘΗΝΑ Σημαντικοί άξονες κοινωνικοεπαγγελματικού διαχωρισμού

άξονες	μετα-βλητές	+				μετα-βλητές	-		
		Cor	Coor	Ctr			Cor	Coor	Ctr
F1	A2	833	779	139		A32	815	490	131
	Γ2	788	710	56		A34	783	461	47
	A11	696	684	43		A28	726	474	56
	Γ9	652	353	28		A30	586	416	25
	Γ7	579	623	19		A33	560	342	15
	A1	565	952	15		Γ30	553	438	29
	Γ11	557	742			A31	548	365	28
	A9	536	312	14		A35	476	628	37
	A37	527	993			Γ28	449	583	19
	A6	491	365			A27	418	301	
	A5	465	414	24		Γ32	343	574	
	Γ12	445	181			Γ35			15
	Γ8	445	694						
	Γ1	427	739						
	A7	396	371						
	Γ37	373	957	19					
	Γ5	362	378						
	A13	347	328						
	A3	347	508	23					
	Γ15	328	345						
	A10	323	554						
	Γ13	309	340						
F2	A12			15		A24	850	612	578
						Γ24	744	860	215
F3	A10			125		A12	384	140	70
	A13			65		Γ4	314	324	94
	A1			50		A24			85
	A17			38		Γ12			79
	A32			31		Γ24			35
	Γ10			25		A23			29
	A28			23		Γ9			20
	A35			23					
	Γ13			22					
	A2			20					
	A11			17					
F4	A8			37		A17	613	1.183	531
	A13			28		Γ25	317	2.508	102
						A25			85
						Γ4			22
						Γ22			22
						A2			18
F5									
F6	A8	540	586	367		Γ30			81
	A35			131		A30			50
	Γ35			38		A31			47
	A25			36		A29			41
	A16			34		A10			16
	Γ25			18		Γ29			14
F7	Γ9			62		Γ22	485	252	285
	A9			28		A22	349	240	142
	Γ12			25		A10			70
	A2			24		Γ4			52
	Γ35			23		Γ10			26
	Γ2			20		A19			21
	Γ28			20		A13			18
	A28			16		A23			16
						A1			15
						Γ13			14

Ο πίνακας 8 δείχνει ότι, για την Αθήνα, υπάρχουν έξι σημαντικοί άξονες κοινωνικο-επαγγελματικής διαίρεσης. Ο πρώτος και σημαντικότερος (αποδίδει 38,1% της αρχικής πληροφορίας σύμφωνα με τον πίνακα 2) διαχωρίζει τον τόπο κατοικίας ορισμένων υψηλών και μεσαίων κοινωνικοεπαγγελματικών κατηγοριών από εκείνον των εργατών-τεχνιτών και ιδιαιτέρως των μισθωτών. Στη θετική πλευρά του άξονα αυτού συγκεντρώνονται αποκλειστικώς υψηλές και μεσαίες κοινωνικοεπαγγελματικές κατηγορίες μεταξύ των οποίων προβάδισμα έχουν οι μισθωτοί και αυτοαπασχολούμενοι γιατροί, δικηγόροι και μηχανικοί, άνδρες και γυναίκες (A2, Γ2), τα μισθωτά διευθυντικά στελέχη και των δύο φύλων (A11, Γ11), οι εκπαιδευτικοί και των δύο φύλων (Γ9, A9), οι γυναίκες καλλιτέχνιδες-δημοσιογράφοι-συγγραφείς (Γ7), οι άνδρες εργοδότες γιατροί, δικηγόροι και μηχανικοί και οι άνδρες καθηγητές τριτοβάθμιας εκπαίδευσης (A37). Το προβάδισμα των κατηγοριών αυτών έγκειται στο ότι αποδίδονται σε ποσοστό μεγαλύτερο του 50% από τον πρώτο άξονα. Στην ίδια πλευρά του άξονα, αλλά χωρίς να αποδίδονται σε τόσο υψηλό βαθμό, τοποθετούνται και άλλες ομοειδείς κατηγορίες από το χώρο των υπολοίπων ελευθέρων επαγγελματιών, των γυναικών υπαλλήλων γραφείου (Γ12), των εμπόρων (A13, Γ13) και των ανδρών επιχειρηματιών (A10).

Στην αρνητική πλευρά του άξονα συγκεντρώνονται αποκλειστικώς κατηγορίες εργατών-τεχνιτών. Προβάδισμα, όσον αφορά την απόδοσή τους από τον άξονα, έχουν οι άνδρες μισθωτοί εργάτες-τεχνίτες στις κατασκευές (A32), στις μεταφορές (A34), στη βιομηχανία (A28) και στη βιοτεχνία (A30), οι εργοδότες ή αυτοαπασχολούμενοι εργάτες-τεχνίτες στις μεταφορές (A33) και στις κατασκευές (A31) και οι γυναίκες μισθωτές εργάτριες-τεχνίτριες στη βιοτεχνία (Γ30). Στην ίδια πλευρά του άξονα, αλλά χωρίς να αποδίδονται σε τόσο υψηλό βαθμό, τοποθετούνται οι άνδρες ανειδίκευτοι εργάτες (A35), ορισμένοι εργάτες-βιοτέχνες (A27) και οι γυναίκες μισθωτές εργάτριες-τεχνίτριες στη βιομηχανία (Γ28) και στις κατασκευές (Γ32).

Παράλληλα, διαπιστώνουμε ότι υπάρχει μεγάλη συνάφεια μεταξύ των μεταβλητών που εξηγούνται από τον άξονα και εκείνων που συμβάλλουν στη συγκρότησή του.

Από τα παραπάνω μπορούμε να συνάγουμε τα εξής:

Πρώτον, δεδομένου ότι ο άξονας αυτός διαχωρίζει τον τόπο κατοικίας των υψηλών και μεσαίων επαγγελματικών κατηγοριών από τη μία πλευρά και των εργατικών από την άλλη, μπορούμε να θεωρήσουμε ότι αντιπροσωπεύει την επαγγελματική ιεραρχία. Ο άξονας διαχωρισμού με βάση την επαγγελματική ιεραρχία, που εξηγεί (με τη στατιστική έννοια) το 40% περίπου της συνολικής διακύμανσης του αρχικού πίνακα, προσεγγίζει με τον αμεσότερο δυνατό τρόπο -δεδομένων των διαθέσιμων στοιχείων- τον κοινωνικό (ταξικό) διαχωρισμό στον τόπο κατοικίας. Ο χαρακτήρας της προσέγγισης αυτής χρειάζεται, ωστόσο, περαιτέρω διευκρίνιση. Η συμβολή (Ctr) των μεταβλητών στη διαμόρφωση του άξονα αναδεικνύει, όπως προαναφέρθηκε, τις μεταβλητές εκείνες που συμμετείχαν σημαντικά στη διαμόρφωσή του. Αναδεικνύει, συνεπώς, τις μεταβλητές εκείνες που, λόγω ειδικού βάρους ή/και μεγάλης διακύμανσης, διαμόρφωσαν τον άξονα αυτό. Οι μεταβλητές με σημαντική συμβολή είναι συνεπώς εκείνες στις οποίες οφείλεται η ύπαρξη του άξονα. Αυτό όμως δεν σημαίνει

κατ' ανάγκην ότι οι ίδιες μεταβλητές αποδίδουν και το περιεχόμενό του. Το περιεχόμενο αποδίδεται, κυρίως, από τη σύνθεση της ομάδας μεταβλητών οι οποίες παρουσιάζουν υψηλό ποσοστό συσχέτισης (Cor) με τον άξονα. Ο άξονας, δηλαδή, που αποτελεί τη συνισταμένη των μεταβλητών με σημαντική συμβολή (Ctr) στη συγκρότησή του, αντλεί περιεχόμενο από εκείνο των μεταβλητών που εμφανίζουν υψηλή συσχέτιση (Cor) μαζί του. Η συσχέτιση των μεταβλητών με τον άξονα είναι τόσο μεγαλύτερη όσο μικρότερη είναι η γωνία που σχηματίζεται μεταξύ αυτών και του άξονα. Η απαιτούμενη διευκρίνιση εστιάζεται σε αυτό το σημείο. Από τη σύνθεση των μεταβλητών με υψηλή συσχέτιση με τον άξονα και από την ενδεχόμενη κατανομή τους στη θετική και την αρνητική πλευρά του συνάγουμε το βασικό συμπέρασμα για το περιεχόμενό του. Δεν θα πρέπει, ωστόσο, να υπάρξει σύγχυση μεταξύ της συσχέτισης μιας μεταβλητής με τον παραγοντικό άξονα (που μετρά το βαθμό απόδοσής της από αυτόν) και της θέσης της πάνω στον άξονα, που την ιεραρχεί ως προς το φαινόμενο που αντιπροσωπεύει ο άξονας. Η θέση αυτή είναι η συντεταγμένη της μεταβλητής πάνω στον άξονα (Coor) και συμπληρώνει την εικόνα του περιεχομένου του άξονα ιεραρχώντας, ως προς το περιεχόμενό του, τις μεταβλητές που αποδίδει ικανοποιητικά. Η συμπλήρωση αυτή είναι αναγκαία, κυρίως, όταν οι μεταβλητές που αποδίδονται ικανοποιητικά από τον άξονα είναι πολλές.

Έτσι, ο βασικός άξονας κοινωνικοεπαγγελματικού διαχωρισμού στην Αθήνα βλέπουμε ότι συγκροτείται από μια ευρεία ομάδα υψηλών και μεσαίων κατηγοριών (με ιδιαίτερη συμβολή των “υψηλών” ελευθέρων επαγγελματιών [γιατροί, νομικοί, μηχανικοί] και των διευθυντικών στελεχών) και από μία εξ' ίσου ευρεία ομάδα εργατικών στρωμάτων (με ιδιαίτερη συμβολή των μισθωτών ανδρών στις κατασκευές, τη βιομηχανία, τις μεταφορές καθώς και των μισθωτών εργατών χωρίς ειδίκευση). Ο άξονας αυτός αποδίδει ικανοποιητικά τις περισσότερες από τις μεταβλητές που συμβάλλουν σημαντικά στη συγκρότησή του και σχετικώς ικανοποιητικά μια ευρεία ομάδα μεταβλητών, ομοειδών με τις προηγούμενες. Με βάση την κατανομή των μεταβλητών στη θετική και την αρνητική πλευρά του άξονα, τον ονομάσαμε ήδη άξονα επαγγελματικής ιεραρχίας. Ωστόσο, η ιεραρχία αυτή προκύπτει πολύ πιο εύγλωτα από τις συντεταγμένες των μεταβλητών επί του άξονα (Coor). Οι καθηγητές της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης (A37) και οι εργοδότες γιατροί, δικηγόροι, μηχανικοί (A1) καταλαμβάνουν το ένα άκρο της κλίμακας, ακολουθούμενοι από τους μισθωτούς και αυτοαπασχολούμενους γιατρούς, δικηγόρους, μηχανικούς (A2, Γ2) και τα διευθυντικά στελέχη (Γ11, A11). Το άλλο άκρο της κλίμακας καταλαμβάνουν οι μισθωτοί εργάτες χωρίς ειδίκευση (A35), οι οποίοι ακολουθούνται από τους μισθωτούς εργάτες στις κατασκευές (A32), στη βιομηχανία (A28) και στις μεταφορές (A34). Σε μεγάλη απόσταση από το άνω άκρο της κλίμακας τοποθετούνται οι μισθωτοί και αυτοαπασχολούμενοι εκπαιδευτικοί (A9, Γ9), ενώ μικρότερη είναι η απόσταση από το κάτω άκρο των ανεξάρτητων εργατών (εργοδοτών και αυτοαπασχολούμενων) στις οικοδομές (A31) και τις μεταφορές (A33).

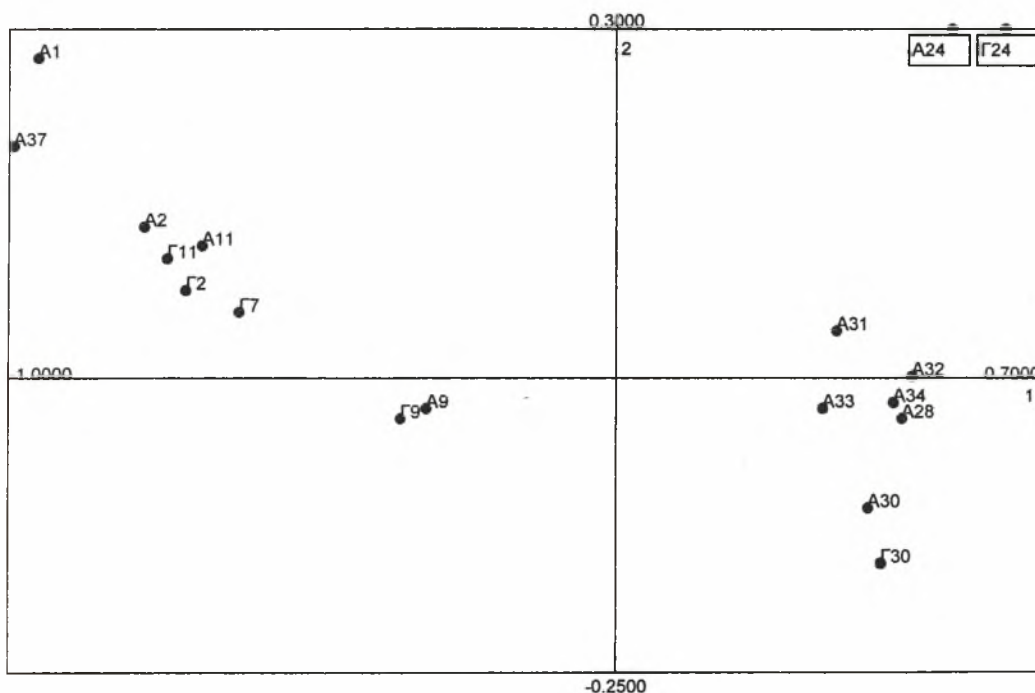
Η διαγραμματική απεικόνιση των συντεταγμένων των μεταβλητών μπορεί επίσης να διευκολύνει την εξαγωγή ορισμένων συμπερασμάτων. Στο διάγραμμα 1 παρουσιάζονται οι θέσεις των μεταβλητών που αποδίδονται ικανοποιητικά από τον

πρώτο άξονα, στο επίπεδο που ορίζουν οι δύο πρώτοι παραγοντικοί άξονες. Από το διάγραμμα προκύπτει σαφώς ότι μέρος της διακύμανσης ορισμένων μεταβλητών, που δεν αποδίδεται από τον πρώτο άξονα (βρίσκονται σε σχετικώς μεγάλη απόσταση από αυτόν), αποδίδεται από το δεύτερο (Α1 για παράδειγμα). Παράλληλα, άλλες μεταβλητές με παραπλήσιο ποσοστό απόδοσης από τον πρώτο άξονα (Α9 και Α33 για παράδειγμα), τοποθετούνται πολύ πλησιέστερα σε αυτόν καθώς η υπόλοιπη διακύμανσή τους δεν αποδίδεται σε σημαντικό βαθμό από το δεύτερο, αλλά από κάποιον -ή κάποιους- από τους επόμενους άξονες.

Δεύτερον, οι γυναικείες επαγγελματικές κατηγορίες παρουσιάζονται πολύ σημαντικότερες στη θετική πλευρά του άξονα. Το γεγονός αυτό πρέπει να συνδέεται με τη σημαντικότερη αριθμητική παρουσία γυναικών στις υψηλές και μεσαίες επαγγελματικές κατηγορίες, καθώς και με τη μικρότερη διαφοροποίηση ανδρικών και γυναικείων θέσεων στις κατηγορίες αυτές. Στη θετική πλευρά του άξονα (εργατικές κατηγορίες), η επιρροή των γυναικείων κατηγοριών είναι περιορισμένη. Πολλές από τις κατηγορίες αυτές είναι ελάχιστα ανοικτές στη γυναικεία απασχόληση, κάτι που προκύπτει και από τον πολύ περιορισμένο αριθμό απασχολουμένων που περιλαμβάνουν⁷.

Διάγραμμα 1: ΑΘΗΝΑ Θέσεις των μεταβλητών που αποδίδονται ικανοποιητικά από τον παραγοντικό άξονα 1 (Cor >50%) στο επίπεδο που ορίζουν οι άξονες 1 και 2

Εξάλλου, ενδιαφέρον παρουσιάζει η ιεράρχηση της ίδιας επαγγελματικής κατηγορίας ανάλογα με το αν είναι γυναικεία ή ανδρική. Παρατηρείται, καταρχάς, προβάδισμα των ανδρών στις κατηγορίες επιχειρηματικού χαρακτήρα και στα “υψηλά” ελεύθερα επαγγέλματα και των γυναικών στις υπαλληλικές κατηγορίες και στον καλλιτεχνικό κ.λπ. χώρο. Δεδομένων των ανδροκεντρικών δομών, μπορεί ευλόγως να υποτεθεί ότι

⁷ Βλ. τον πίνακα του Παραρτήματος όπου παρουσιάζεται ο πληθυσμός και το ποσοστό των 74 κοινωνικοεπαγγελματικών κατηγοριών της ανάλυσης στις έξι πόλεις.

μεταξύ των υψηλότερων επαγγελματικών κατηγοριών υπάρχει ανδρικό προβάδισμα λόγω της κατά κανόνα καλύτερης θέσης των ανδρών στις κατηγορίες αυτές. Το προβάδισμα των γυναικών στο πλαίσιο των υπαλληλικών και καλλιτεχνικών κ.λπ. κατηγοριών δεν θα πρέπει να αποδοθεί στην ιεραρχικά πλεονεκτική θέση τους έναντι των ανδρών συναδέλφων τους, αλλά στους κατά κανόνα ιεραρχικά ανώτερους οικογενειακούς επαγγελματικούς συνδυασμούς (προσδιοριζόμενους κατά τεκμήριο από το επάγγελμα του άνδρα) που συγκροτούνται όταν η γυναικεία συνιστώσα εντάσσεται στις κατηγορίες αυτές. Η ιεραρχία που εντοπίζουμε, άλλωστε, συγκροτείται με βάση τον κοινωνικοεπαγγελματικό διαχωρισμό στον τόπο κατοικίας και, συνεπώς, αποτελεί αντανάκλαση της συνολικής επαγγελματικής θέσης των νοικοκυριών και όχι των μεμονωμένων μελών τους.

Ανάλογες παρατηρήσεις μπορούν να γίνουν και ως προς τις ιεραρχίες κατά φύλο στην αρνητική πλευρά του άξονα. Εφ' όσον στις εργατικές κατηγορίες το πρότυπο είναι πλησιέστερο στην οικογένεια με έναν (άνδρα) εργαζόμενο και η επαγγελματική απασχόληση έχει πολύ λιγότερο χαρακτήρα επιλογής, οι γυναικείες εργατικές κατηγορίες (και μέσω αυτών τα νοικοκυριά που τις εμπεριέχουν) τοποθετούνται χαμηλότερα στην επαγγελματική ιεραρχία.

Τρίτον, με βάση τη φυσιогνωμία των επαγγελματικών κατηγοριών που τοποθετούνται στα δύο άκρα του άξονα, μπορεί να υποτεθεί ότι με γεωγραφικούς όρους ο άξονας αυτός παραπέμπει κυρίως στο διαχωρισμό ανατολικής-δυτικής Αθήνας, αλλά ταυτόχρονα και στις εσωτερικές ιεραρχήσεις των δύο αυτών τμημάτων της πόλης⁸. Ο γενικός διαχωρισμός μεταξύ των δύο τμημάτων της πόλης παράγεται από το διαχωρισμό των επαγγελματικών κατηγοριών στις δύο πλευρές του άξονα, ενώ οι εσωτερικές ιεραρχήσεις από την ιεράρχηση των κατηγοριών στην κάθε πλευρά του.

2.2.1.2*ΔΕΥΤΕΡΟΣ ΑΞΟΝΑΣ

Ο δεύτερος άξονας είναι πολύ απλούστερος από τον πρώτο. Τροφοδοτείται αποκλειστικά και αποδίδει επίσης αποκλειστικά τις επαγγελματικές κατηγορίες των αγροτών και ειδικά των ανεξάρτητων (εργοδότες και, κυρίως, αυτοαπασχολούμενοι). Η αναρρίχηση του άξονα αυτού στη δεύτερη θέση, και η απόδοση από αυτόν του 12,2% της συνολικής διακύμανσης, οφείλεται στη σημαντική διαφοροποίηση ορισμένων τμημάτων της περιφέρειας της ευρύτερης περιοχής πρωτευούσης, όσον αφορά την περιεκτικότητα σε ανεξάρτητους αγρότες. Η έντονη διακύμανση των κατηγοριών αυτών οδήγησε στη διαμόρφωση του σημαντικού αυτού άξονα παρά το πολύ περιορισμένο ειδικό τους βάρος⁹. Με γεωγραφικούς όρους ο άξονας αυτός πρέπει να παραπέμπει στην αντιδιαστολή κέντρου-περιφέρειας, με ιδιαίτερη έμφαση ωστόσο στη διάκριση της απώτερης περιφέρειας από την υπόλοιπη πόλη.

⁸ Η γεωγραφική έκφραση των αξόνων δεν αποτελεί αντικείμενο του παρόντος άρθρου. Για μια πρόταση όσον αφορά την τεχνική και για την εικονογράφηση του αποτελέσματός της, βλ. Μαλούτας (1996).

⁹ Βλ. σχετικό πίνακα στο Παράρτημα.

2.2.1.3 ΤΡΙΤΟΣ ΑΞΟΝΑΣ

Ο τρίτος άξονας είναι σχετικώς πιο περίπλοκος. Συνδιαμορφώνεται από δύο ομάδες επαγγελματικών κατηγοριών, εκ των οποίων η φυσιογνωμία της πρώτης (αρνητική πλευρά) απηχεί το διαχωρισμό στον οποίο παραπέμπει ο πρώτος άξονας και εκείνη της δεύτερης απηχεί αντίστοιχα το διαχωρισμό στον οποίο παραπέμπει ο δεύτερος άξονας. Έτσι, ο άξονας αυτός συγκροτείται από το συνδυασμό επαγγελματικών κατηγοριών που δομούνται γεωγραφικά από τις αντιθέσεις ανατολή-δύση και κέντρο-περιφέρεια.

Το αποτέλεσμα είναι ο περίπλοκος, ως προς τη συγκρότησή του, αυτός άξονας να αποδίδει, σε σχετικώς ικανοποιητικό βαθμό, τη χωροθέτηση των ανδρών υπαλλήλων γραφείου και των γυναικών βοηθών ελευθέρων και επιστημονικών επαγγελματιών¹⁰. Άξονας “μικρομεσαίων” υπαλληλικών στρωμάτων, που γεωγραφικά τοποθετούνται σε ορισμένες περιοχές του κέντρου.

2.2.1.4 ΤΕΤΑΡΤΟΣ ΑΞΟΝΑΣ

Ο τέταρτος άξονας συγκροτείται κυρίως από τους αυτοαπασχολούμενους άνδρες πωλητές και πλανόδιους και, δευτερευόντως, από άνδρες και γυναίκες εργάτες γης. Παράλληλα, αποδίδει ικανοποιητικά τη χωροθέτηση των πρώτων και σχετικώς ικανοποιητικά εκείνη των γυναικών μεταξύ των δεύτερων. Ο συνδυασμός των κατηγοριών αυτών παραπέμπει σε περιθωριακές κοινωνικές κατηγορίες, οι οποίες χαρακτηρίζονται και από την έντονη παρουσία φυλετικών μειονοτήτων (τσιγγάνοι).

Γεωγραφική αναφορά του άξονα αναμένεται να αποτελούν οι περιοχές εγκατάστασης των περιθωριακών/μειονωτικών αυτών κατηγοριών στις πλέον υποβαθμισμένες συνοικίες της πόλης.

2.2.1.5 ΠΕΜΠΤΟΣ ΑΞΟΝΑΣ

Ο πέμπτος άξονας συγκροτείται από μία ετερόκλητη ομάδα επαγγελματικών κατηγοριών και, κυρίως, δεν αποδίδει καμία κατηγορία έστω και σε σχετικώς ικανοποιητικό βαθμό. Συνεπώς ο άξονας αυτός αφαιρέθηκε από την περαιτέρω ανάλυση ως αδιαφανής.

2.2.1.6 ΕΚΤΟΣ ΑΞΟΝΑΣ

Ο έκτος άξονας συγκροτείται κυρίως από τους άνδρες μισθωτούς και αυτοαπασχολούμενους στα λοιπά ελεύθερα επαγγέλματα και δευτερευόντως από τους εργάτες και εργάτριες χωρίς ειδίκευση και από τις εργάτριες στη βιοτεχνία. Αποδίδει σε ικανοποιητικό βαθμό τους πρώτους και ειδικότερα το τμήμα τους που ασχολείται με τη ναυτιλία. Η γεωγραφική αναφορά του άξονα αυτού εντοπίζεται αποκλειστικά στον Πειραιά.

2.2.1.7 ΕΒΔΟΜΟΣ ΑΞΟΝΑΣ

Ο έβδομος και τελευταίος σημαντικός και ερμηνεύσιμος άξονας για την Αθήνα συγκροτείται κυρίως από τους μισθωτούς άνδρες και γυναίκες στις κατώτερες βαθμίδες της παροχής υπηρεσιών και αυτούς αποδίδει σχετικώς ικανοποιητικά. Γεωγραφι-

¹⁰ Η γυναικεία αυτή κατηγορία αποτελείται σε μεγάλο βαθμό από νοσοκόμες.

κή αναφορά του άξονα αυτού αποτελούν διάσπαρτες ολιγοπληθείς ζώνες στο κέντρο αλλά και στην περιφέρεια.

2.2.1.8 ΣΥΝΟΨΗ ΑΞΟΝΩΝ ΑΘΗΝΑΣ

Οι σημαντικοί παραγοντικοί άξονες που αφορούν τη χωροθέτηση του τόπου κατοικίας των επαγγελματικών κατηγοριών της πόλης συνοψίζονται στον πίνακα 14.

Πίνακας 14: ΑΘΗΝΑ Σημαντικοί άξονες κοινωνικοεπαγγελματικού διαχωρισμού

άξονες	περιγραφή	%	γεωγραφική αναφορά
F1	επαγγελματική ιεραρχία	38,1	ανατολικό-δυτικό τμήμα
F2	αγροτική απασχόληση	12,2	περιφέρεια-κέντρο
F3	“μικρομεσαία” υπαλληλική απασχόληση	6,3	περιοχές κέντρου
F4	περιθωριακή απασχόληση	4,6	υποβαθμισμένες περιοχές στην περιφέρεια
F6	απασχόληση στη ναυτιλία	2,7	Πειραιάς
F7	χαμηλές θέσεις στην παροχή υπηρεσιών	2,0	διάσπαρτες
ΣΥΝΟΛΟ		66,0	

2.2.2 ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

2.2.2.1 ΠΡΩΤΟΣ ΑΞΟΝΑΣ

Ο πρώτος άξονας κοινωνικοεπαγγελματικού διαχωρισμού στη Θεσσαλονίκη με βάση τον τόπο κατοικίας παρουσιάζει πολύ μεγάλες ομοιότητες με τον αντίστοιχο της Αθήνας, όπως προκύπτει από τον πίνακα 15.

Οι ομοιότητες αυτές δεν περιορίζονται στη συγκρότηση του άξονα και στην απόδοση ορισμένων επαγγελματικών κατηγοριών από αυτόν, αλλά αφορούν και την ιεράρχηση των τελευταίων, όπως αυτή προκύπτει από τις συντεταγμένες τους επί του άξονα και από το διάγραμμα 2. Το ποσοστό πληροφορίας που αποδίδεται από τον άξονα είναι κατά τι μεγαλύτερο του αντίστοιχου αθηναϊκού (43%, βλ. πίνακα 3).

Ο πρώτος άξονας και στη Θεσσαλονίκη μπορεί, συνεπώς, να θεωρηθεί ότι διαχωρίζει τις ζώνες κατοικίας της πόλης με βάση την επαγγελματική ιεραρχία. Με γεωγραφικούς όρους ο άξονας αυτός διαιρεί τη Θεσσαλονίκη σε ανατολική και δυτική και ιεραρχεί το εσωτερικό των δύο αυτών τμημάτων.

2.2.2.2 ΔΕΥΤΕΡΟΣ ΑΞΟΝΑΣ

Ο δεύτερος άξονας κοινωνικοεπαγγελματικού διαχωρισμού στη Θεσσαλονίκη είναι ανάλογος του 4ου αθηναϊκού και αναφέρεται στις περιθωριακές επαγγελματικές κατηγορίες. Συγκροτείται σχεδόν εξ ολοκλήρου από τους άνδρες αυτοαπσχολούμενους πωλητές και πλανόδιους, των οποίων τη χωροθέτηση αποδίδει σε εξαιρετικά υψηλό βαθμό (93%, βλ. πίνακα 15). Στη συγκρότηση του άξονα αυτού συμβάλλουν σε κάποιο βαθμό και οι εργάτριες γης καθώς και οι άνδρες που ανήκουν στα συμβοηθούνται και μη αμοιβόμενα μέλη οικογενείας (συχνά ανήλικοι), που μαζί με τη βασική κατηγορία των πλανοδίων πωλητών παραπέμπουν και σε συγκεκριμένες φυλετικές κατηγορίες (τσιγγάκοι).

Ο δεύτερος αυτός άξονας παραπέμπει γεωγραφικά στις πλέον υποβαθμισμένες περιοχές του δυτικού αλλά και σε ορισμένες περιορισμένες του ανατολικού τμήματος της πόλης.

Πίνακας 15: ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ Σημαντικοί άξονες κοινωνικοεπαγγελματικού διαχωρισμού

άξονες	μετα- βλητές	+				μετα- βλητές	-		
		Cor	Coor	Ctr			Cor	Coor	Ctr
F1	A2	840	823	152		A32	857	459	113
	Γ2	833	759	68		Γ30	820	469	77
	Γ9	771	426	48		A30	777	480	49
	A37	678	1014	29		A34	734	393	32
	A1	659	1024	40		A28	718	440	37
	Γ12	632	270	37		Γ32	612	503	16
	A11	626	565	18		A31	545	282	15
	Γ1	578	939	14		A33	492	326	
	A16	554	492			A27	448	312	
	Γ37	539	1089	14		A35	389	478	21
	A5	520	447			A29	342	215	
	A9	503	329			Γ29	332	271	
	A13	440	347	25		A17			20
	Γ7	439	432						
	Γ16	431	657						
	Γ13	402	402						
	Γ5	395	406						
	A3	378	463						
	A6	376	330						
	Γ3	353	621						
	Γ11	338	583						
	Γ8	326	480						
	Γ14	313	211						
F2						A17	930	2.360	880
						Γ25			23
						A36			19
F3	A1			80		A12	510	247	97
	A2			78		Γ12			111
	A10			71		A9			62
	A13			52		Γ9			50
	A24			33		A22			22
	Γ13			27		Γ18			21
	A32			26		A23			21
	A37			24		A18			14
	Γ30			19					
	Γ1			14					
F4	A24	699	1.039	539		A2			58
	A25	422	1.015	151		A32			27
	Γ36			16		Γ2			25
	A36			14		Γ30			21

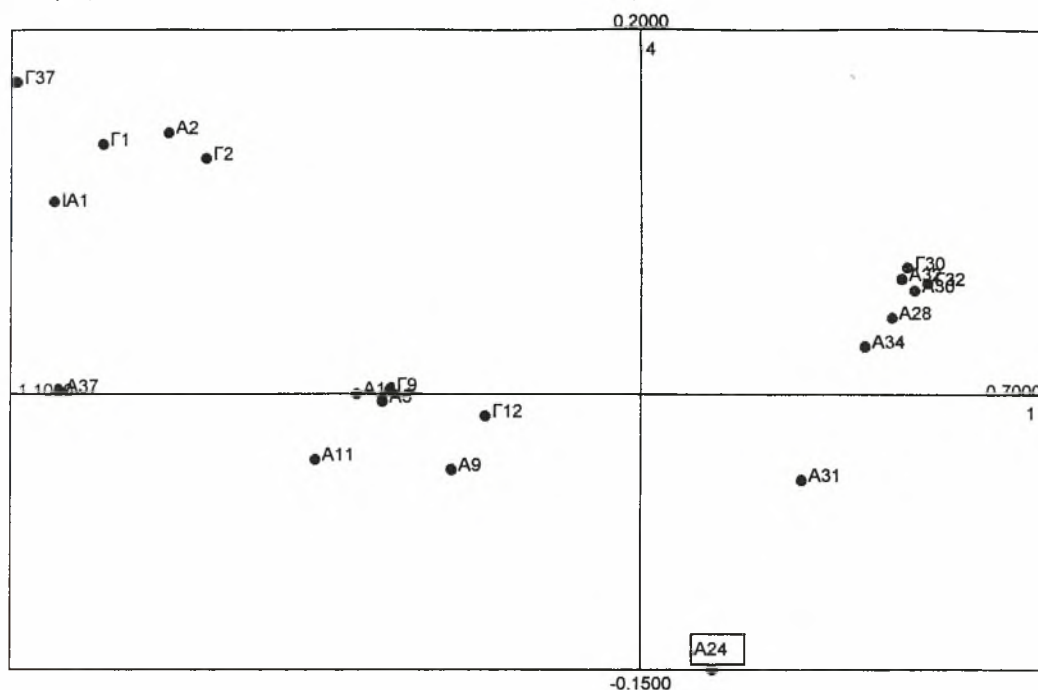

2.2.2.3 ΤΡΙΤΟΣ ΑΞΟΝΑΣ

Ο τρίτος άξονας παρουσιάζει εξαιρετική ομοιότητα με τον ταυτάριθμο αθηναϊκό και παραπέμπω σε εκείνον για το σχολιασμό. Η μόνη διαφορά έγκειται στο ότι εδώ απουσιάζει η κατηγορία των γυναικών βοηθών ελευθέρων και επιστημονικών επαγγελμάτων (Γ4), τόσο από τη συγκρότηση του άξονα όσο και από την ομάδα των ικανοποιητικώς αποδοιδομένων μεταβλητών¹¹. Γεωγραφικά παραπέμπει σε ορισμένες περιοχές του κέντρου της πόλης.

¹¹ Η απουσία αυτή δεν πρέπει να είναι πραγματική. Η σχετική επαγγελματική κατηγορία είναι αριθμητικά σημαντική και η μεγάλη διαφορά που παρουσιάζεται μεταξύ της Θεσσαλονίκης και των υπολοίπων πόλεων (περίπου 2% του ενεργού πληθυσμού σε όλες τις πόλεις εκτός της Θεσσαλονίκης όπου ανέρχεται σε 0,3% -βλ. σχετικό πίνακα Παραρτήματος) δεν μπορεί παρά να οφείλεται σε σφάλμα είτε κατά την κωδικογράφηση των στοιχείων από την ΕΣΥΕ, είτε κατά την ανακωδικογράφηση τους από εμένα.

Διάγραμμα 2: ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ Θέσεις των μεταβλητών που αποδίδονται ικανοποιητικά από τον παραγοντικό άξονα 1 (Cor >50%) στο επίπεδο που ορίζουν οι άξονες 1 και 4¹²

2.2.2.4 ΤΕΤΑΡΤΟΣ ΑΞΟΝΑΣ

Ο τέταρτος και τελευταίος άξονας της Θεσσαλονίκης αφορά τους αγρότες. Παρουσιάζει σημαντικές ομοιότητες με το δεύτερο αθηναϊκό άξονα, αλλά και κάποιες διαφορές. Η βασική διαφορά έγκειται στο ότι στον παρόντα εμπλέκονται και οι μισθωτοί εργάτες γης, ενώ στη συγκρότησή του συμβάλλουν και τα συμβοηθούμενα και μη αμοιβόμενα μέλη οικογενείας και των δύο φύλων. Παράλληλα, η σημασία του αγροτικού άξονα στη Θεσσαλονίκη είναι σημαντικά μικρότερη του αντίστοιχου στην Αθήνα (4ος με ποσοστό 3,4% στη Θεσσαλονίκη, ενώ 2ος με ποσοστό 12,2% στην Αθήνα). Οι διαφορές αυτές οφείλονται, κυρίως, σε μία σημαντική διαφορά των δύο περιοχών μελέτης. Στην περίπτωση της Θεσσαλονίκης, περιοχή μελέτης έχει αποτελέσει η περιοχή του πολεοδομικού της συγκροτήματος, ενώ στην περίπτωση της Αθήνας έχουν ενσωματωθεί και ορισμένοι Δήμοι και Κοινότητες της ευρύτερης περιοχής του πολεοδομικού συγκροτήματος. Οι Δήμοι και οι Κοινότητες αυτές έχουν έντονο αγροτικό χαρακτήρα. Αντιθέτως, οι περιοχές στις οποίες παραπέμπει ο άξονας στη Θεσσαλονίκη έχουν αγροτικό-περιθωριακό χαρακτήρα ή βρίσκονται σε διαδικασία κοινωνικοεπαγγελματικής μεταβολής.

2.2.2.5 ΣΥΝΟΨΗ ΑΞΟΝΩΝ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Οι σημαντικοί παραγοντικοί άξονες που αφορούν τη χωροθέτηση του τόπου κατοικίας των επαγγελματιών κατηγοριών της πόλης συνοψίζονται στον πίνακα 16.

¹² Επιλέχθηκε ο άξονας 4 επειδή έχει το ίδιο περιεχόμενο με τον άξονα 2 της Αθήνας.

Πίνακας 16: ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ Σημαντικοί άξονες κοινωνικοεπαγγελματικού διαχωρισμού

άξονες	περιγραφή	%	γεωγραφική αναφορά
F1	επαγγελματική ιεραρχία	43,0	ανατολικό-δυτικό τμήμα
F2	περιθωριακή απασχόληση	15,3	υποβαθμισμένες περιοχές στην περιφέρεια
F3	“μικρομεσαία” υπαλληλική απασχόληση	5,9	περιοχές κέντρου
F4	αγροτική απασχόληση	3,4	περιφέρεια-κέντρο
ΣΥΝΟΛΟ		67,7	

2.2.3 ΠΑΤΡΑ

2.2.3.1 ΠΡΩΤΟΣ ΑΞΟΝΑΣ

Πίνακας 17: ΠΑΤΡΑ: Σημαντικοί άξονες κοινωνικοεπαγγελματικού διαχωρισμού

άξονες	μετα-βλητές	+				μετα-βλητές	-		
		Cor	Coor	Ctr			Cor	Coor	Ctr
F1	Γ9	857	460	79		A32	870	411	149
	A2	823	740	138		A28	689	354	54
	Γ2	792	690	52		Γ30	658	425	51
	Γ12	788	288	53		A31	577	367	50
	A9	634	374	36		A34	387	236	
	Γ1	600	879			Γ28	370	386	
	A1	589	691			A35	351	420	25
	A5	549	513			Γ22	344	193	
	A11	471	473			A30	329	251	
	Γ16	422	661			A24			42
	A6	421	526						
	Γ7	416	462						
	A12	383	154						
	Γ8	366	578						
F2	Γ28			14		A24	855	1.713	755
	A35			15		Γ24	348	914	38
						A36			26
						Γ36			14
F3	A35			22		A17	848	1.184	590
	A24			20		A36	551	584	216
						Γ36			20
F4	A31			52		A37	411	832	246
	Γ28			30		Γ37			85
	A2			26		A34			71
	A10			23		A23			50
	Γ31			23		A17			26
	Γ2			18		A12			26
	Γ30			18		A35			22
	Γ9			17		A7			21
	A16			16		A19			18
						Γ20			17

Όπως στην Αθήνα και στη Θεσσαλονίκη, έτσι και στην Πάτρα, ο πρώτος σημαντικός άξονας επαγγελματικού διαχωρισμού αναφέρεται στην επαγγελματική ιεραρχία. Η σημαντικότερη διαφορά που παρατηρείται ως προς τις δύο προηγούμενες πόλεις έγκειται στην εντονότερη παρουσία μεσαίων κατηγοριών (Γ9, Γ12, A9) στον πόλο των υψηλών και μεσαίων επαγγελματικών κατηγοριών. Η παρουσία αυτή συνδυάζεται και με την απουσία ορισμένων υψηλών κατηγοριών (A37, A11, Γ37).

Η ιεραρχία στην αρνητική πλευρά του άξονα ακολουθεί τις ίδιες γενικές γραμμές με τις προηγούμενες πόλεις, όπως προκύπτει από τον πίνακα 17 και το διάγραμμα 3. Υπάρχουν, ωστόσο, κάποιες διαφοροποιήσεις. Πρώτον, η θέση των

επιστημονικών επαγγελματιών και των εκπαιδευτικών εμφανίζεται πλησιέστερη στο άνω άκρο της επαγγελματικής κλίμακας, ακόμη και όταν εξασκούνται από άνδρες. Δεύτερον, η θέση των διευθυντικών στελεχών εμφανίζεται συγκριτικά υποδεέστερη. Τρίτον, η θέση των γυναικών επιχειρηματιών στο χώρο των υψηλών ελευθέρων επαγγελμάτων (Γ2) και της διαχείρισης ακίνητης περιουσίας κ.λπ. (Γ16) εμφανίζεται να υπερτερεί των αντίστοιχων ανδρικών.

Οι διαφορές αυτές με τις δύο μεγαλύτερες ελληνικές πόλεις πρέπει να οφείλονται στη σχετικώς διαφορετική επαγγελματική συγκρότηση του ανώτερου ταξικού πόλου. Στις μεσαίες πόλεις ορισμένες μεσαίες επαγγελματικές κατηγορίες εντάσσονται πολύ περισσότερο στον ενιαίο, σε μεγάλο βαθμό, ανώτερο ταξικό πόλο. Πρόκειται κυρίως για τις κατηγορίες που οφείλουν τη θέση τους στο μορφωτικό τους κεφάλαιο. Η διαφορά με τις μεγαλύτερες πόλεις, ως προς αυτό το σημείο, μπορεί να αποδοθεί στη σχετικώς καθυστερημένη υποβάθμιση του κεφαλαίου αυτού ως μέσου κοινωνικής ανέλιξης και, κυρίως, στην αδυναμία συγκρότησης αξιόλογου “σκληρού πυρήνα” πολύ υψηλών επαγγελματικών θέσεων, οι οποίες σχετίζονται με λειτουργίες (επιχειρηματικές και διοικητικές) που δεν υπάρχουν στα μεσαία αστικά κέντρα¹³. Η σχετικώς υποδεέστερη θέση των διευθυντικών στελεχών μπορεί να ερμηνευθεί με τους ίδιους όρους. Η τρίτη διαφοροποίηση δεν αποτελεί χαρακτηριστικό και των υπολοίπων μεσαίων πόλεων, όπως θα δούμε στη συνέχεια. Τα διαθέσιμα στοιχεία δεν μας επιτρέπουν να διατυπώσουμε κάποια σχετική υπόθεση.

2.2.3.2 ΔΕΥΤΕΡΟΣ ΑΞΟΝΑΣ

Ο δεύτερος άξονας αφορά την αγροτική παρουσία. Η θέση του και η σημασία του δημιουργούν εικόνα ανάλογη με του αντίστοιχου αθηναϊκού άξονα. Αυτό οφείλεται στο ότι το πολεοδομικό συγκρότημα της Πάτρας, που αποτελεί την περιοχή μελέτης, περιλαμβάνει και περιοχές με έντονο αγροτικό χαρακτήρα.

Ο άξονας αυτός συγκροτείται κυρίως από τους άνδρες εργοδότες και αυτοαπασχολούμενους αγρότες και πολύ δευτερευόντως από τις αντίστοιχες γυναίκες και τα συμβοηθούντα και μη αμοιβόμενα μέλη οικογενείας. Παράλληλα, αποδίδει σε πολύ υψηλό βαθμό τη χωροθέτηση των πρώτων και σχετικώς ικανοποιητικά εκείνη των αντίστοιχων γυναικών.

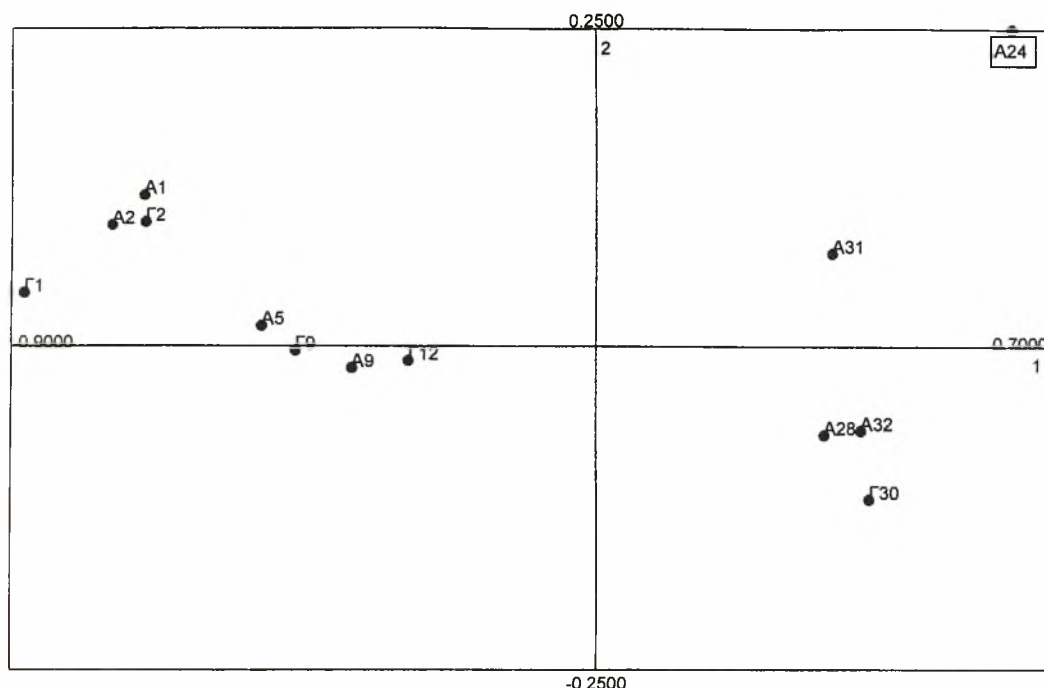
2.2.3.3 ΤΡΙΤΟΣ ΑΞΟΝΑΣ

Ο τρίτος άξονας αφορά τις περιθωριακές κοινωνικοεπαγγελματικές κατηγορίες. Συγκροτείται από τους άνδρες αυτοαπασχολούμενους πωλητές και πλανόδιους και τα συμβοηθούντα και μη αμοιβόμενα μέλη οικογενείας, επίσης άνδρες. Τις δύο αυτές κατηγορίες αποδίδει σε πολύ ικανοποιητικό βαθμό. Η σύνθεση των ικανοποιητικώς αποδοδιζόμενων κατηγοριών παραπέμπει, όπως αντιστοίχως και στις προηγούμενες πόλεις, σε πρακτικές (μικρεμπόριο εποχιακών ειδών, απασχόληση ανηλίκων κ.λπ.)

¹³ Για ορισμένες λειτουργίες, κυρίως επιχειρηματικές, μπορούμε να πούμε ότι δεν υπάρχουν πλέον στα μεσαία αστικά κέντρα, λόγω της μετακίνησης της τοπικής αστικής τάξης στην πρωτεύουσα κατά τις πρώτες μεταπολεμικές δεκαετίες. Χαρακτηριστικότερες από την άποψη αυτή πρέπει να είναι οι πόλεις με σημαντική ενδογενή βιομηχανική ανάπτυξη, όπως η Πάτρα και ο Βόλος.

περιθωριακών ομάδων και, μέσω αυτών, στις πλέον υποβαθμισμένες περιοχές της πόλης.

Διάγραμμα 3: ΠΑΤΡΑ Θέσεις των μεταβλητών που αποδίδονται ικανοποιητικά από τον παραγοντικό άξονα 1 (Cor >50%) στο επίπεδο που ορίζουν οι άξονες 1 και 2¹⁴

2.2.3.4 ΤΕΤΑΡΤΟΣ ΑΞΟΝΑΣ

Ο τέταρτος άξονας αποτελεί ιδιομορφία της Πάτρας. Συγκροτείται από ένα συνονθύλευμα επαγγελματικών κατηγοριών με κυρίαρχη συμβολή των καθηγητών τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, κυρίως ανδρών αλλά και γυναικών. Αποδίδει σχετικώς ικανοποιητικά τη χωροθέτηση των ανδρών καθηγητών τριτοβάθμιας εκπαίδευσης.

Ο άξονας αυτός οφείλεται στην ιδιομορφία της σχετικώς πρόσφατης ίδρυσης του Πανεπιστημίου Πατρών, στη χωροθέτησή του εκτός του κέντρου της πόλης και στη “μετανάστευση” διδακτικού δυναμικού από άλλες περιοχές της χώρας. Έτσι, σε αντίθεση με τα αντίστοιχα ιδρύματα Αθηνών και Θεσσαλονίκης που άντλησαν το διδακτικό δυναμικό τους από την τοπική κοινωνία (Αθήνα), ή ενσωμάτωσαν ήδη όσο δυναμικό άντλησαν από αλλού (Θεσσαλονίκη), στην Πάτρα η διαδικασία ένταξης του δυναμικού αυτού βρίσκεται σε σχετικώς πρώιμο στάδιο. Εξάλλου, δεν είναι βέβαιο ότι η Πάτρα έχει ανάλογη με τη Θεσσαλονίκη δυνατότητα ενσωμάτωσης του ιδιαίτερου κινητικού αυτού δυναμικού στην τοπική της κοινωνία. Ωστόσο, το ευδιάκριτο της κατηγορίας αυτής στην Πάτρα οφείλεται λιγότερο στην περιορισμένη ακόμη ενσωμάτωσή του στην τοπική κοινωνία και περισσότερο στην έκκεντρη θέση του πανεπιστημίου που αποτελεί σημαντικό παράγοντα επιλογής περιοχής κατοικίας, ιδίως για όσους προέρχονται από άλλες περιοχές. Στις υπόλοιπες τρεις πόλεις, που θα

¹⁴ Επιλέχθηκε ο άξονας 2 επειδή έχει το ίδιο περιεχόμενο με τον άξονα 2 της Αθήνας και τον άξονα 4 της Θεσσαλονίκης.

εξετάσουμε στη συνέχεια, η λειτουργία πανεπιστημίων είναι πολύ πρόσφατη και η σχετική κατηγορία δεν είναι ακόμη ορατή.

2.2.3.5 ΣΥΝΟΨΗ ΑΞΟΝΩΝ ΠΑΤΡΑΣ

Οι σημαντικοί παραγοντικοί άξονες που αφορούν τη χωροθέτηση του τόπου κατοικίας των επαγγελματικών κατηγοριών της πόλης συνοψίζονται στον πίνακα 18.

Πίνακας 18: ΠΑΤΡΑ Σημαντικοί άξονες κοινωνικοεπαγγελματικού διαχωρισμού

άξονες	περιγραφή	%	γεωγραφική αναφορά
F1	επαγγελματική ιεραρχία	35,9	βόρειο-νότιο τμήμα
F2	αγροτική απασχόληση	13,8	περιφέρεια-κέντρο
F3	περιθωριακή απασχόληση	4,9	υποβαθμισμένες περιοχές στο νότιο τμήμα
F4	καθηγητές τριτοβάθμιας εκπαίδευσης	3,5	διάσπαρτοι στην περιοχή του πανεπιστημίου και στο κέντρο
ΣΥΝΟΛΟ		58,1	

2.2.4 ΒΟΛΟΣ

2.2.4.1 ΠΡΩΤΟΣ ΑΞΟΝΑΣ

Ο πρώτος από τους τρεις σημαντικούς άξονες κοινωνικοεπαγγελματικού διαχωρισμού στο Βόλο αφορά, όπως και στις προηγούμενες πόλεις, την επαγγελματική ιεραρχία (πίνακας 19).

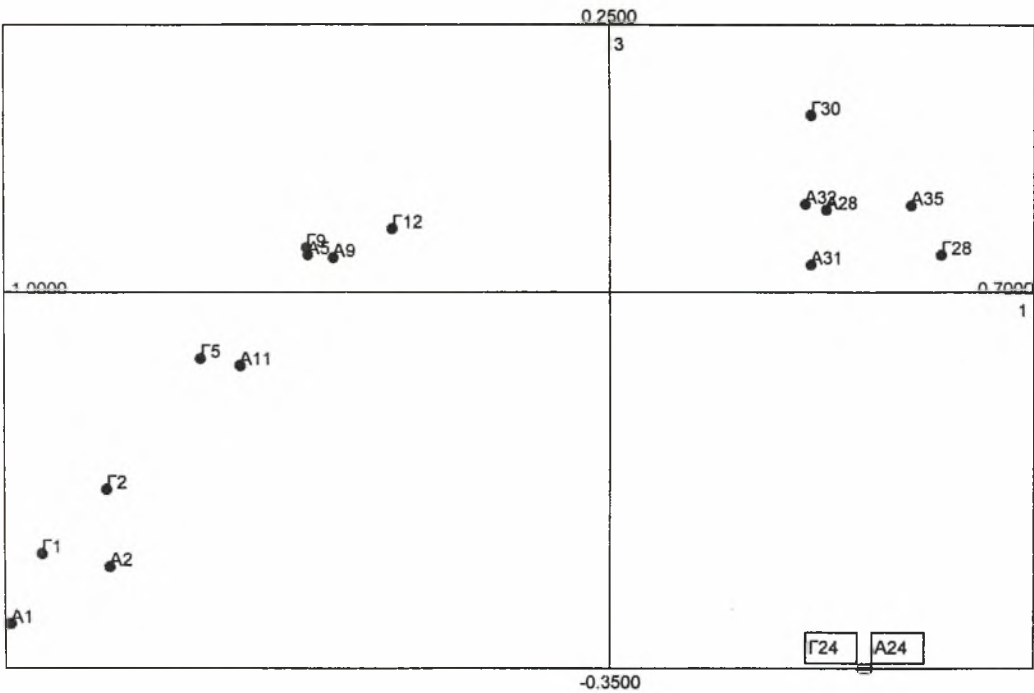
Πίνακας 19: ΒΟΛΟΣ Σημαντικοί άξονες κοινωνικοεπαγγελματικού διαχωρισμού

άξονες	μετα-βλητές	+			μετα-βλητές	-		
		Cor	Coor	Ctr		Cor	Coor	Ctr
F1	Γ9	844	500	73	A32	757	323	78
	Γ2	795	830	52	A31	687	333	32
	Γ12	787	358	50	A28	616	359	58
	A2	776	827	134	Γ28	600	550	36
	A9	677	456	37	A35	554	500	41
	A1	631	989	32	Γ30	506	333	15
	A11	618	610	21	A27	463	256	
	Γ1	574	937		A30	418	333	
	Γ5	556	677		A34	369	203	
	A5	529	499		A36	323	280	
	Γ4	495	311		A17			109
	A12	467	200	18	A24			32
	A4	467	317					
	Γ11	392	724					
	A8	364	376					
	A3	351	657					
	A16	319	605					
	A13	316	233					
	Γ7	308	508					
F2	A24			54	A17	769	2.455	797
	A32			18	A2			20
	Γ24			15				
F3	A24	620	778	467	A32			24
	Γ24	575	971	164	A12			19
	Γ36	371	266	33	A23			19
	A2			56	Γ30			16
	Γ25			19				
	A17			15				
	A1			14				

Η δομή του παραγοντικού αυτού άξονα είναι ανάλογη των αντιστοιχών προηγούμενων. Όσον αφορά το γενικό σχολιασμό, παραπέμπω στον πρώτο άξονα της Αθήνας, ενώ για ορισμένες ιδιομορφίες που φαίνεται ότι παρουσιάζουν οι πόλεις μεσαίου μεγέθους, βλέπε τον αντίστοιχο άξονα της Πάτρας. Με γεωγραφικούς όρους ο κοινωνικοεπαγγελματικός διαχωρισμός των περιοχών κατοικίας, που τροφοδοτεί τον άξονα, αναφέρεται στην εμφανή τομή μεταξύ βορειοδυτικού και νοτιοανατολικού τμήματος της πόλης, η οποία συμπίπτει με το διαχωρισμό μεταξύ των δύο μεγάλων διοικητικών ενοτήτων του πολεοδομικού συγκροτήματος: του Δήμου Βόλου και του Δήμου Νέας Ιωνίας¹⁵.

Οι συντεταγμένες των μεταβλητών και το διάγραμμα 4 πιστοποιούν ότι, εκτός της γενικής φυσιογνωμίας του πρώτου άξονα, διατηρείται και η ιεραρχία των επαγγελματικών κατηγοριών που εντοπίστηκε στις προηγούμενες πόλεις.

Διάγραμμα 4: ΒΟΛΟΣ Θέσεις των μεταβλητών που αποδίδονται ικανοποιητικά από τον παραγοντικό άξονα 1 ($Cor > 50\%$) στο επίπεδο που ορίζουν οι άξονες 1 και 3¹⁶

2.2.4.2 ΔΕΥΤΕΡΟΣ ΑΞΟΝΑΣ

Ο δεύτερος παραγοντικός άξονας του Βόλου αφορά τις περιθωριακές κοινωνικοεπαγγελματικές κατηγορίες. Συγκροτείται κυρίως και αποδίδει αποκλειστικά τους άνδρες αυτοαπασχολούμενους πωλητές και πλανόδιους. Γεωγραφικά παραπέμπει σε περιοχή της Νέας Ιωνίας, η οποία αποτελεί περιοχή εγκατάστασης τσιγγάνων.

¹⁵ Για μια λεπτομερέστερη ανάλυση της κοινωνικοεπαγγελματικής φυσιογνωμίας των γειτονιών του Πολεοδομικού Συγκροτήματος Βόλου, βλ. Μαλούτας (1995).

¹⁶ Επιλέχθηκε ο άξονας 3 επειδή έχει το ίδιο περιεχόμενο με τον άξονα 2 της Αθήνας και της Πάτρας και με τον άξονα 4 της Θεσσαλονίκης.

2.2.4.3 ΤΡΙΤΟΣ ΑΞΟΝΑΣ

Ο τρίτος άξονας αφορά τα αγροτικά επαγγέλματα και ειδικότερα τους εργοδότες και αυτοαπασχολούμενους αγρότες. Συγκροτείται κυρίως από την κατηγορία αυτή, ιδιαιτέρως από τους άνδρες. Αποδίδει ικανοποιητικά τη χωροθέτηση των κατηγοριών αυτών και, σχετικώς ικανοποιητικά, τη χωροθέτηση των συμβοηθουσών και μη αμοιβομένων γυναικών. Η διακριτότητα του άξονα αυτού είναι αναμενόμενη, αφού το Πολεοδομικό Συγκρότημα Βόλου περιλαμβάνει σειρά κοινοτήτων με έκδηλο αγροτικό χαρακτήρα. Γεωγραφικά ο τρίτος άξονας παραπέμπει στη διαφοροποίηση αγροτικών και μη περιοχών, η οποία συμπίπτει με τη διαφοροποίηση κεντρικών γειτονιών και περιφερειακών κοινοτήτων.

2.2.4.4 ΣΥΝΟΨΗ ΑΞΟΝΩΝ ΒΟΛΟΥ

Οι σημαντικοί παραγοντικοί άξονες που αφορούν τη χωροθέτηση του τύπου κατοικίας των επαγγελματικών κατηγοριών της πόλης συνοψίζονται στον πίνακα 20.

Πίνακας 20: ΒΟΛΟΣ Σημαντικοί άξονες κοινωνικοεπαγγελματικού διαχωρισμού

άξονες	περιγραφή	%	γεωγραφική αναφορά
F1	επαγγελματική ιεραρχία	38,9	βόρειοδυτικό-νότιοανατολικό τμήμα
F2	περιθωριακή απασχόληση	18,7	υποβαθμισμένες περιοχές στο βόρειο τμήμα
F3	αγροτική απασχόληση	8,8	περιφέρεια-κέντρο
ΣΥΝΟΛΟ		66,5	

2.2.5 ΛΑΡΙΣΑ

2.2.5.1 ΠΡΩΤΟΣ ΑΞΟΝΑΣ

Στη Λάρισα ο πρώτος άξονας κοινωνικοεπαγγελματικού διαχωρισμού με βάση τον τύπο κατοικίας αναφέρεται, όπως και στις άλλες πόλεις, στην επαγγελματική ιεραρχία. Ωστόσο, οι διαφορές με τις δύο μεγαλύτερες πόλεις είναι σημαντικότερες από εκείνες που παρουσιάζουν η Πάτρα και ο Βόλος. Το σκέλος των υψηλών και μεσαίων επαγγελματικών κατηγοριών βρίσκεται ακόμη πλησιέστερα στις μεσαίες και, κυρίως, το σκέλος των εργατικών κατηγοριών παρουσιάζεται πολύ λιγότερο συγκροτημένο. Στο επίκεντρο του εργατικού σκέλους βρίσκονται κατηγορίες περιθωρικές (A17 - αυτοαπασχολούμενοι πωλητές και πλανόδιοι και A25, Γ25 -εργάτες/τριες γης) και σχετικώς ασταθείς (A32 -μισθωτοί εργάτες στις κατασκευές), ενώ απουσιάζουν οι βιομηχανικοί εργάτες. Η απουσία βιομηχανικής παράδοσης επηρεάζει οπωσδήποτε τη συγκρότηση του εργατικού πόλου.

Ο πρώτος άξονας ενσωματώνει εν μέρει τις περιθωριακές ομάδες, τις οποίες επαγγελματικά ιεραρχεί στο κατώτατο άκρο (βλ. πίνακα 21 και διάγραμμα 5), και φέρνει συνεπώς τις εργατικές κατηγορίες προς το κέντρο της κλίμακας. Μεταξύ των περιθωριακών κατηγοριών, ιδιαίτερα αξιοπρόσεκτη είναι η εξαιρετικά χαμηλή θέση των εργατών και εργατριών γης. Η σημασία της χωροθέτησης των κατηγοριών αυτών δεν εξαντλείται με τη σχετικώς ικανοποιητική απόδοσή τους από τον πρώτο άξονα καθώς, όπως φαίνεται και από το περιεχόμενο του δεύτερου άξονα, αποτελούν ιδιαίτερο χαρακτηριστικό της πόλης.

Γεωγραφικά ο πρώτος άξονας διαχωρίζει τις κεντρικές περιοχές της Λάρισας, όπου συγκεντρώνονται κυρίως οι υψηλότερες κοινωνικοεπαγγελματικές ομάδες, από τις υπόλοιπες περιοχές, όπου υπάρχει σχετική ανάμιξη εργατικών και αγροτικών στρωμάτων.

Πίνακας 21: ΛΑΡΙΣΑ Σημαντικοί άξονες κοινωνικοεπαγγελματικού διαχωρισμού

άξονες	μετα-βλητές	+				μετα-βλητές	-		
		Cor	Coor	Ctr			Cor	Coor	Ctr
F1	Γ12	697	291	42		A30	597	383	24
	Γ9	670	387	59		A32	570	313	63
	A2	585	638	84		A17	532	744	27
	A9	550	342	31		A31	497	294	32
	A11	506	444	14		Γ25	484	3248	136
	Γ2	519	648	35		A25	470	2143	185
	A3	477	475			Γ28	382	392	15
	A1	471	673	23		A28	339	215	17
	Γ13	447	326			Γ30	333	247	19
	A5	436	420			A29	310	270	
	A13	426	278	18					
	A12	341	130						
	Γ3	341	603						
	Γ1	340	593						
	Γ7	311	425						
	A15	313	313						
F2	A25	520	2.261	353		A32			42
	Γ25	509	3.332	250		A31			29
	A2			56		Γ30			25
	Γ9			22		A28			17
	Γ2			20		A35			15
	A1			16					
F3	A24	514	413	357		A28			54
	A35			177		A32			53
	A36			37		A31			35
	Γ36			24		A4			19
	A2			23		A6			18
	Γ24			19		A22			16
						A19			14

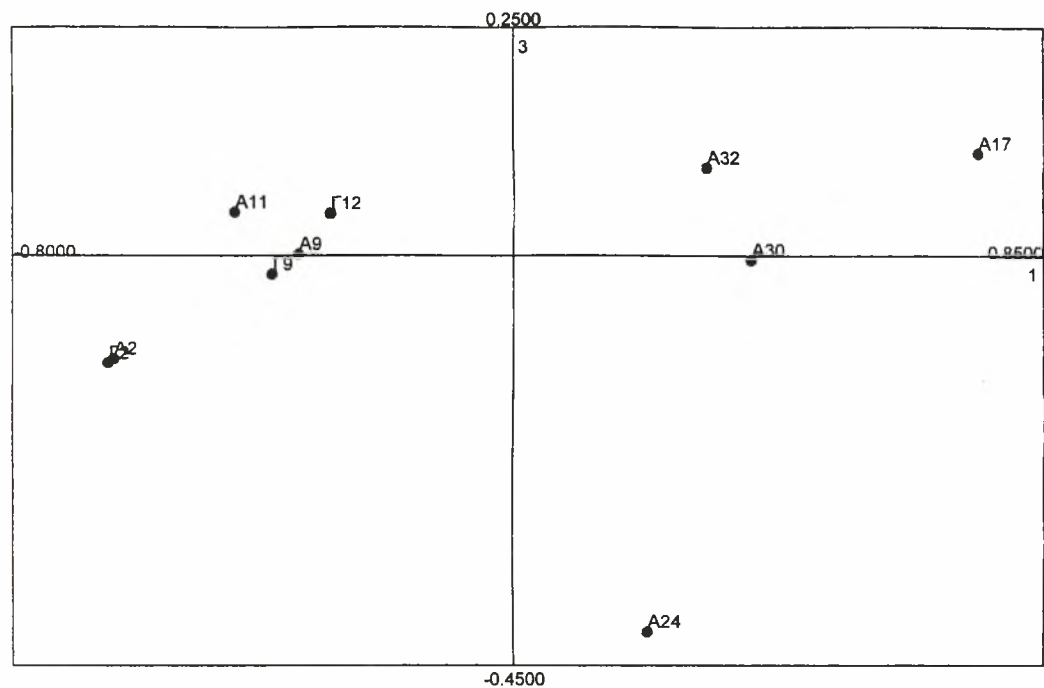
2.2.5.2 ΔΕΥΤΕΡΟΣ ΑΞΟΝΑΣ

Ο δεύτερος άξονας αφορά τους εργάτες και εργάτριες γης. Αποδίδει σημαντικό τμήμα της συνολικής πληροφoρίας (21,2%, βλ. πίνακα 6) και συγκροτείται σε μεγάλο βαθμό από τις δύο παραπάνω κατηγορίες, τις οποίες και αποδίδει σε ικανοποιητικό βαθμό. Αποτελεί το βασικό άξονα κοινωνικού αποκλεισμού, αφού οι επαγγελματικές αυτές κατηγορίες συγκεντρώνουν τον κύριο όγκο των περιθωριακών επαγγελματικών κατηγοριών. Η κατάσταση αυτή αποτελεί ιδιομορφία της Λάρισας, η οποία έχει τον εντονότερο αγροτικό χαρακτήρα μεταξύ των έξι πόλεων.

Οι επαγγελματικές κατηγορίες των οποίων η συγκέντρωση υποδηλώνει συνθήκες κοινωνικού αποκλεισμού στις άλλες πόλεις (κυρίως οι αυτοαπασχολούμενοι πωλητές και πλανόδιοι [A17]), περιλαμβάνονται εδώ στον, σχετικώς χαλαρό, εργατικό πόλο του πρώτου άξονα. Ωστόσο, στις περιοχές στις οποίες παραπέμπει ο δεύτερος άξονας, η κυριότερη περιθωριακή επαγγελματική κατηγορία (A17) σημειώνει τη μεγαλύτερη συγκέντρωσή της (3,2%) έναντι 0,5% στο σύνολο της πόλης, έστω και αν δεν αποτελεί βασικό παράγοντα συγκρότησης του άξονα που τις ορίζει.

Διάγραμμα 5: ΛΑΡΙΣΑ Θέσεις των μεταβλητών που αποδίδονται ικανοποιητικά από τον παραγοντικό άξονα 1 (Cor >50%) στο επίπεδο που ορίζουν οι άξονες 1 και 3¹⁷

2.2.5.3 ΤΡΙΤΟΣ ΑΞΟΝΑΣ

Ο τρίτος άξονας αφορά τους εργοδότες και αυτοαπασχολούμενους αγρότες, τις κατηγορίες δηλαδή που αποτελούν τη σπονδυλική στήλη των ελλήνων αγροτών. Ο άξονας συγκροτείται κυρίως από τις κατηγορίες αυτές και τους ανειδίκευτους εργάτες, αλλά αποδίδει ικανοποιητικά μόνο το χωροθετικό σχήμα της κατοικίας των πρώτων. Η σχετικώς περιορισμένη σημασία του οφείλεται στο ότι δεν έχουν συμπεριληφθεί στην περιοχή μελέτης κοινότητες της ευρύτερης περιοχής, οι οποίες έχουν εντονότερα αγροτικό χαρακτήρα (όπως και στη Θεσσαλονίκη) και, παράλληλα, στο διάχυτο αγροτικό χαρακτήρα της πόλης, με την έννοια ότι δεν εμφανίζονται πολύ σημαντικές ανισοκατανομές αγροτών στο χώρο της.

2.2.5.4 ΣΥΝΟΨΗ ΑΞΟΝΩΝ ΛΑΡΙΣΑΣ

Οι σημαντικοί παραγοντικοί άξονες που αφορούν τη χωροθέτηση του τόπου κατοικίας των επαγγελματιών κατηγοριών της πόλης συνοψίζονται στον πίνακα 22.

Πίνακας 22: ΛΑΡΙΣΑ Σημαντικοί άξονες κοινωνικοεπαγγελματικού διαχωρισμού

άξονες	περιγραφή	%	γεωγραφική αναφορά
F1	επαγγελματική ιεραρχία	36,3	κέντρο-περιφέρεια
F2	περιθωριακή απασχόληση	21,2	υποβαθμισμένη περιοχή (βόρειοανατολικά)
F3	αγροτική απασχόληση	4,2	περιφέρεια-κέντρο
ΣΥΝΟΛΟ		61,7	

¹⁷ Επιλέχθηκε ο άξονας 3 επειδή έχει το ίδιο περιεχόμενο με τον άξονα 2 της Αθήνας και της Πάτρας, με τον άξονα 4 της Θεσσαλονίκης και με τον άξονα 3 του Βόλου.

2.2.6 ΗΡΑΚΛΕΙΟ

2.2.6.1 ΕΚΔΟΧΗ Α: ΠΡΩΤΟΣ ΑΞΟΝΑΣ

Το Ηράκλειο εμφανίζει την πλέον ιδιόμορφη κατάσταση όσον αφορά τη δομή των αξόνων κοινωνικοεπαγγελματικού διαχωρισμού. Σχηματίζονται δύο σημαντικοί άξονες, οι οποίοι περιλαμβάνουν στο αρνητικό τους άκρο τους δύο πόλους του άξονα επαγγελματικής ιεραρχίας ο οποίος κυριαρχεί ως διαχωριστικός παράγων στις υπόλοιπες πόλεις.

Ο πρώτος άξονας του Ηρακλείου αποδίδει ικανοποιητικά, μεταξύ των μεταβλητών που τοποθετούνται στην αρνητική πλευρά του, ορισμένες μεσαίες επαγγελματικές κατηγορίες και σχετικώς ικανοποιητικά ορισμένες μεσαίες και ορισμένες υψηλές. Μεταξύ εκείνων που τοποθετούνται στη θετική πλευρά του, αποδίδει πολύ ικανοποιητικά τις περιθωριακές κατηγορίες των αυτοαπασχολουμένων πωλητών και πλανοδίων, και λιγότερο ικανοποιητικά ορισμένες εργατικές κατηγορίες από το χώρο των κατασκευών.

Πίνακας 23: *ΗΡΑΚΛΕΙΟ* Σημαντικοί άξονες κοινωνικοεπαγγελματικού διαχωρισμού

άξονες	μετα-βλητές	+				μετα-βλητές	-		
		Cor	Coor	Ctr			Cor	Coor	Ctr
F1	Γ12	509	207	23		A17	717	2.479	393
	Γ9	503	345	32		Γ17	616	2.418	172
	A2	430	545	53		A32	512	347	96
	Γ2	381	494	22		A36	328	250	
	A9	359	274			A31	304	261	25
	A12	356	142			A28	301	250	
	A11	326	447						
F2	A30	499	332	17		Γ2	401	506	35
	A34	493	317	29		A2	390	519	73
	A28	374	279	21		Γ17	367	1.867	156
	Γ22	368	185	18		A11	311	437	16
	A32	366	294	104		A17			232
	A31	331	272	42		Γ9			29
	A22	311	179			A1			18
						A11			16
						Γ12			14

Η συγκρότηση του πρώτου άξονα οφείλεται κυρίως στις περιθωριακές επαγγελματικές κατηγορίες (56,5%) και πολύ λιγότερο σε εκείνες που απαρτίζουν τους δύο πόλους της επαγγελματικής ιεραρχίας, όπως παρατηρήθηκαν στις υπόλοιπες πόλεις. Με γεωγραφικούς όρους, ο πρώτος αυτός άξονας διαχωρίζει τις περιοχές εγκατάστασης των περιθωριακών επαγγελματικών ομάδων (κυρίως στο νότιο τμήμα της Αλικαρνασού) από εκείνες των υψηλών και των μεσαίων κατηγοριών (στο παλαιό κέντρο και σε ορισμένες περιοχές γύρο από αυτό).

2.2.6.2 ΕΚΔΟΧΗ Α: ΔΕΥΤΕΡΟΣ ΑΞΟΝΑΣ

Ο δεύτερος άξονας παρουσιάζει καταρχήν δομική συνάφεια με τους πρώτους άξονες των υπολοίπων πόλεων, αφού αντιπαραθέτει τη σχετικώς ικανοποιητική απόδοση υψηλών και μεσαίων κατηγοριών από τη μία, και εργατικών από την άλλη. Ωστόσο, η συγκρότησή του οφείλεται κυρίως στις περιθωριακές κατηγορίες (κατά 40% περίπου).

Από τους δύο πρώτους άξονες του Ηρακλείου προκύπτει η εξαιρετικά σημαντική θέση των περιθωρικών κατηγοριών στη διαμόρφωση του κοινωνικοεπαγγελματικού διαχωρισμού, κάτι που σημαίνει ότι η ένταση του φαινομένου είναι τόσο μεγάλη ώστε να επισκιάζει τις διαχωριστικές συνέπειες της επαγγελματικής ιεραρχίας, οι οποίες αναδείχθηκαν σημαντικότερο στοιχείο διαχωρισμού στο σύνολο των υπολοίπων πόλεων. Η ένταση του φαινομένου (αποκλεισμός των περιθωριακών κατηγοριών) είναι εντυπωσιακή αφού στηρίζεται στην κατανομή κατηγοριών που δεν αριθμούν περισσότερους από 550 απασχολούμενους (1,3% του ενεργού πληθυσμού της πόλης).

2.2.6.3 ΕΚΔΟΧΗ Β: ΠΡΩΤΟΣ ΑΞΟΝΑΣ

Έχοντας εντοπίσει το εξαιρετικά σημαντικό φαινόμενο αποκλεισμού των περιθωριακών επαγγελματικών κατηγοριών, και επειδή αυτό μοιάζει να επισκιάζει όλα τα υπόλοιπα φαινόμενα κοινωνικοεπαγγελματικού διαχωρισμού, προχωρήσαμε σε μια νέα ανάλυση αντιστοιχιών στο πλαίσιο της οποίας αφαιρέσαμε τις περιθωριακές επαγγελματικές κατηγορίες (Α17, Γ17).

Ο πρώτος άξονας που προκύπτει με τον τρόπο αυτό είναι ταυτόσημος με τους αντίστοιχους άξονες των υπολοίπων πόλεων. Το ποσοστό πληροφoρίας που αποδίδει είναι ιδιαίτερα υψηλό (41,5%). Η ομάδα των κατηγοριών που αποδίδονται ικανοποιητικά από τον άξονα έχει διευρυνθεί σημαντικά, ενώ οι κατηγορίες που τον συγκροτούν είναι ανάλογες με των προηγούμενων πόλεων. Τέλος, η ιεραρχική θέση των κατηγοριών στις δύο πλευρές του άξονα είναι επίσης ανάλογη των προηγούμενων πόλεων, όπως φαίνεται στον πίνακα 24 και στο διάγραμμα 6.

Γεωγραφικά ο πρώτος αυτός άξονας διαχωρίζει την πόλη σε περιοχές υψηλών και μεσαίων κατηγοριών στο κέντρο ή κοντά σε αυτό και στις υπόλοιπες περιοχές κυρίως στην περιφέρεια.

2.2.6.4 ΕΚΔΟΧΗ Β: ΔΕΥΤΕΡΟΣ ΑΞΟΝΑΣ

Ο δεύτερος άξονας καλύπτει πολύ μικρότερο τμήμα της αρχικής πληροφορία (5,8%) και αποδίδει οριακά μόνο μία κατηγορία: τις γυναίκες βοηθούς ελευθέρων και επιστημονικών επαγγελμάτων (Γ4). Συγκροτείται από δύο μεγάλες ομάδες κατηγοριών, στη μία εκ των οποίων κυριαρχούν οι εργοδότες “υψηλοί” ελεύθεροι επαγγελματίες και οι διευθύνοντες επιχειρηματίες, ενώ στην άλλη κυριαρχούν υπαλληλικές κατηγορίες διαφόρων ειδών. Τόσο στον άξονα αυτόν όσο και στον τέταρτο “υποβόσκουν” διαφοροποιήσεις μεταξύ των υψηλών και μεσαίων κατηγοριών, οι οποίες δεν βρίσκουν χαρακτηριστικούς εκφραστές, όπως στις δύο μεγαλύτερες πόλεις.

2.2.6.5 ΕΚΔΟΧΗ Β: ΤΡΙΤΟΣ ΑΞΟΝΑΣ

Ο τρίτος άξονας δεν αποδίδει ικανοποιητικά καμία κατηγορία και, ως εκ τούτου, δεν είναι δυνατόν να χαρακτηριστεί. Παράλληλα συγκροτείται από μεγάλη ομάδα

ανομοιογενών κατηγοριών μεταξύ των οποίων συγκαταλέγονται και οι αγροτικές¹⁸. Η παρουσία σχετικώς σημαντικών κοινωνικοεπαγγελματικά άμορφων αξόνων (βλ. και τον 5ο άξονα στην Αθήνα) είναι ενδεικτική της κατάστασης που γενικώς χαρακτηρίζεται από περιορισμένης έντασης κοινωνό διαχωρισμό.

Πίνακας 24: ΗΡΑΚΛΕΙΟ Σημαντικοί άξονες κοινωνικοεπαγγελματικού διαχωρισμού (χωρίς τις κατηγορίες Α17, Γ17)

άξονες	μετα-βλητές	+				μετα-βλητές	-		
		Cor	Coor	Ctr			Cor	Coor	Ctr
F1	A2	813	742	122		A32	868	462	218
	Γ9	793	425	61		A28	685	384	32
	Γ2	768	694	54		A31	652	388	70
	Γ12	698	234	37		A34	561	335	26
	A11	628	615	26		A30	517	335	14
	A9	548	332	25		A35	393	492	30
	A5	544	540	14		A27	310	220	
	A37	500	801	17					
	Γ1	476	781						
	A1	444	855	29					
	A16	441	597						
	A13	408	306	19					
	A6	398	408						
	A12	387	142						
	Γ11	348	661						
	A4	331	310						
	Γ37	318	765						
	Γ13	313	375						
F2	A1			90		Γ4	304	223	66
	Γ10			70		A9			68
	A10			64		A29			29
	A35			52		Γ12			27
	A31			38		A34			26
	Γ2			38		Γ5			24
	Γ19			35		A12			23
	A32			33		Γ21			22
	Γ1			31		Γ9			18
	Γ16			24					
	A7			23					
	Γ7			18					
	A2			17					
	A16			14					
F3									
F4	A13			134		A10	433	521	284
	A1			56		Γ10	351	859	135
	Γ13			39		Γ4			29
	A19			28		A26			15
	Γ3			18		A24			15
	Γ32			16		Γ16			14
	Γ19			15					

2.2.6.6 ΕΚΔΟΧΗ Β: ΤΕΤΑΡΤΟΣ ΑΞΟΝΑΣ

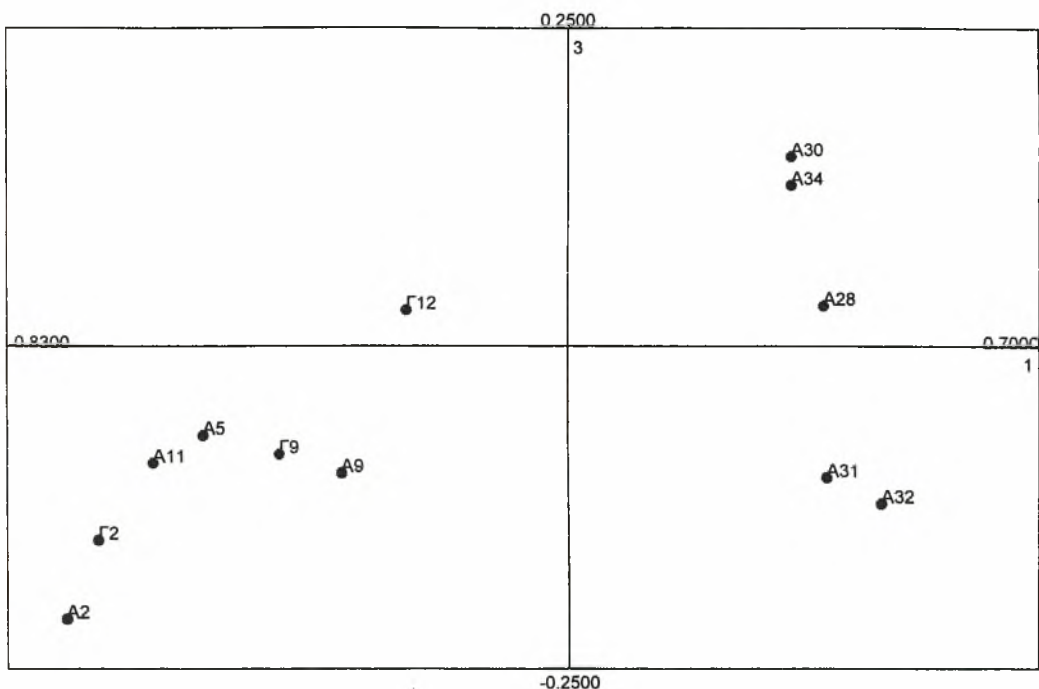
Ο τέταρτος άξονας του Ηρακλείου αποδίδει σχετικώς ικανοποιητικά τη χωροθέτηση των διευθυνόντων επιχειρηματιών, ανδρών και γυναικών. Πρόκειται για άξονα με σχετικώς περιορισμένη απόδοση (3,7%), ο οποίος συγκροτείται από δύο ομάδες κατηγοριών, αλλά κυρίως από τις δύο κατηγορίες τις οποίες και αποδίδει. Η ομάδα που δευτερευόντως συμβάλλει στη συγκρότησή του κυριαρχείται από επιχειρηματίες

¹⁸ Αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο τον χρησιμοποιήσαμε ως αντίστοιχο των αγροτικών αξόνων για την αποτύπωση της θέσης των βασικών, ως προς τον πρώτο άξονα, κατηγοριών στο επίπεδο που ορίζεται από τον πρώτο άξονα και από τον ίδιο.

εμπόρους και εργοδότες “υψηλούς” ελεύθερους επαγγελματίες. Ενδεχομένως, ο άξονας αυτός να επηρεάζεται σημαντικά από τη χωροθέτηση επιχειρηματιών που ασχολούνται με τον τουρισμό, κάτι που θα ελεγχθεί σε επόμενη φάση.

Διάγραμμα 6: *ΗΡΑΚΛΕΙΟ* Θέσεις των μεταβλητών που αποδίδονται ικανοποιητικά από τον παραγοντικό άξονα 1 ($Cor > 50\%$) στο επίπεδο που ορίζουν οι άξονες 1 και 3¹⁹

2.2.6.7 ΣΥΝΟΨΗ ΑΞΟΝΩΝ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ (Β ΕΚΔΟΧΗ)

Οι σημαντικοί παραγοντικοί άξονες που αφορούν τη χωροθέτηση του τόπου κατοικίας των επαγγελματιών κατηγοριών της πόλης συνοψίζονται στον πίνακα 25. Η αφαίρεση των περιθωριακών κατηγοριών μείωσε σημαντικά τη συνολικά αποδιδόμενη διακύμανση (πληροφορία) από τους σημαντικούς (ερμηνεύσιμους) άξονες (51% έναντι 58% ως 68% στις άλλες πόλεις). Το γεγονός αυτό υπογραμμίζει, για μια ακόμη φορά, τη σημασία των περιθωριακών κατηγοριών για τη δομή του κοινωνικοεπαγγελματικού διαχωρισμού στις μεγάλες και μεσαίες ελληνικές πόλεις.

Πίνακας 25: *ΗΡΑΚΛΕΙΟ* Σημαντικοί άξονες κοινωνικοεπαγγελματικού διαχωρισμού

άξονες	περιγραφή	%	γεωγραφική αναφορά
F1	επαγγελματική ιεραρχία	41,5	κέντρο-περιφέρεια
F2	βοηθοί ελεύθ. επαγγελματιών	5,8	υποβαθμισμένη περιοχή (βόρειοανατολικά)
F4	διευθύνοντες επιχειρηματίες	3,7	περιφέρεια-κέντρο
ΣΥΝΟΛΟ		51,0	

¹⁹ Επιλέχθηκε ο άξονας 3 επειδή έχει το ίδιο περιεχόμενο με τον άξονα 2 της Αθήνας και της Πάτρας, με τον άξονα 4 της Θεσσαλονίκης και με τον άξονα 3 του Βόλου.

2.3 ΟΜΟΙΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΔΙΑΦΟΡΕΣ ΤΩΝ ΕΞΙ ΠΟΛΕΩΝ

2.3.1 ΑΝΑΛΥΣΗ ΑΝΑ ΑΞΟΝΑ

2.3.1.1 ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΙΕΡΑΡΧΙΑ

Σημαντικότερος παραγοντικός άξονας, όπως προέκυψε από την ανάλυση ανά πόλη, είναι ο άξονας κοινωνικοεπαγγελματικής ιεραρχίας. Ο άξονας αυτός παρουσιάζεται πρώτος σε κάθε πόλη²⁰ και αποδίδει μεγάλο ποσοστό της αρχικής πληροφορίας (από 35,9% στην Πάτρα έως 43% στη Θεσσαλονίκη). Διαχωρίζει κυρίως δύο πόλους, τοποθετώντας τις υψηλές και μεσαίες ΚΕΚ στον ένα και τις εργατικές στον άλλο. Σημαντικότερες κατηγορίες για τον πρώτο πόλο αποτελούν οι μισθωτοί και αυτοαπασχολούμενοι “υψηλοί” ελεύθεροι επαγγελματίες (γιατροί, δικηγόροι, μηχανικοί) και των δύο φύλων, οι μισθωτοί και αυτοαπασχολούμενοι εκπαιδευτικοί (πλην καθηγητών τριτοβάθμιας εκπαίδευσης) και, σε μικρότερο βαθμό, οι άνδρες διευθυντικά στελέχη, οι εργοδότες “υψηλοί” ελεύθεροι επαγγελματίες και των δύο φύλων και οι γυναίκες υπάλληλοι γραφείου (πίνακας 26).

Πίνακας 26: Μεταβλητές που αποδίδονται ικανοποιητικά ή σχετικώς ικανοποιητικά από τον παράγοντα κοινωνικοεπαγγελματικής ιεραρχίας, οι οποίες τοποθετούνται στην πλευρά των υψηλών και μεσαίων ΚΕΚ

	ΑΘΗ	ΘΕΣ	ΠΑΤ	ΒΟΛ	ΛΑΡ	ΗΡΑ(1)	ΗΡΑ(2)	
A2	•	•	•	•	•	+	•	R
Γ2	•	•	•	•	•	+	•	• > .5
A9	•	•	•	•	•	+	•	.5 > + > .3
Γ9	•	•	•	•	•	•	•	
A11	•	•	+	•	•	+	•	
Γ11	•	+		+			+	
A1	•	•	•	•	+		+	
Γ1	+	•	•	•	+		+	
A37	•	•					•	
Γ37	+	•					+	
Γ7	•	+	+	+	+			
A6	+	+	+				+	
A5	+	•	•	•	+		•	
Γ5	+	+		•				
A12			+	+	+	+	+	
Γ12	+	•	•	•	•	•	•	
A13	+	+	+	+	+		+	
Γ13	+	+			+		+	
A3	+	+		+	+			
Γ3		+			+			
A16		•	+	+			+	
Γ16		+	+					
A15					+			
Γ8	+	+	+		+			

²⁰ Για την ιδιομορφία του Ηρακλείου, βλ. § 2.2.6.

Μισθωτές²¹ υψηλές και μεσαίες κοινωνικοεπαγγελματικές κατηγορίες (ελεύθεροι επαγγελματίες και εκπαιδευτικοί) επωμίζονται λοιπόν την εκπροσώπηση του χωροθετικού σχήματος του ανώτερου πόλου της κοινωνικοεπαγγελματικής κλίμακας. Θέσεις που διακρίνονται από το μορφωτικό κεφάλαιο που προϋποθέτουν και όχι από το οικονομικό κεφάλαιο το οποίο κατέχουν. Η σχετική απουσία των επιχειρηματικών κατηγοριών οφείλεται κυρίως στον τρόπο που είναι συγκρότημένες οι κοινωνικοεπαγγελματικές κατηγορίες, στο πλαίσιο των οποίων δεν διαχωρίζονται οι μεγάλοι επιχειρηματίες από την πλειάδα των μικροεργοδοτών.

Πίνακας 27: *Μεταβλητές που συμβάλλουν σημαντικά στη συγκρότηση του παράγοντα κοινωνικοεπαγγελματικής ιεραρχίας, οι οποίες τοποθετούνται στην πλευρά των υψηλών και μεσαίων ΚΕΚ*

	ΑΘΗ	ΘΕΣ	ΠΑΤ	ΒΟΛ	ΛΑΡ	ΗΡΑ(1)	ΗΡΑ(2)	
A2	•	•	•	•	•	•	•	%
Γ2	•	•	•	•	+	+	•	• >5
A9		+	+	+	+		+	5 >+> 1,3
Γ9	+	+	•	•	•	+	•	
A11	+	+		+	+		+	
Γ11	+							
A1	+	+		+	+			
Γ1		+						
A37	+	+					+	
Γ37		+						
Γ7	+							
A12				+				
Γ12	+	+	•	•	+	+	•	
A10	+							
A13					+		+	

Οι μισθωτοί και αυτοαπασχολούμενοι “υψηλοί” ελεύθεροι επαγγελματίες και των δύο φύλων και, σε μικρότερο βαθμό, οι μισθωτές γυναίκες εκπαιδευτικοί και υπάλληλοι γραφείου αποτελούν τις βασικές μεταβλητές που συγκροτούν την πλευρά αυτή του πρώτου άξονα (πίνακας 27). Η διαφοροποίηση, όσον αφορά το φύλο, της συμβολής των δύο μεσαίων κατηγοριών στη συγκρότηση του άξονα (εκπαιδευτικοί και υπάλληλοι γραφείου), αντανακλά τη μεγαλύτερη κοινωνικο-χωρική συνάφεια των γυναικών εκπροσώπων τους με τον άξονα. Συνδυάζοντας το παραπάνω με τη συστηματικά χαμηλότερη θέση στον άξονα που καταλαμβάνουν οι άνδρες των δύο αυτών κατηγοριών (βλ. τιμές συντεταγμένων επί του πρώτου άξονα για κάθε πόλη), μπορούμε να συμπεράνουμε ότι οι κατηγορίες αυτές διαθέτουν μικρότερη ενδογενή κοινωνικοεπαγγελματική ομοιογένεια, όσον αφορά την ιεραρχική θέση, από αυτήν που προκύπτει εκ πρώτης όψεως. Η ομοιογένεια αυτή πρέπει να έλκεται από τους ιεραρχικά ανώτερους κοινωνικοεπαγγελματικούς συνδυασμούς των νοικοκυριών που περιλαμβάνουν γυναίκες των κατηγοριών αυτών.

²¹ Η αυτοαπασχόληση στα “υψηλά” ελεύθερα επαγγέλματα δεν απέχει σημαντικά από την κατάσταση των ομολόγων μισθωτών, αφού στην ελληνική αγορά εργασίας αποτελεί τρόπο άμβλυνσης των ανεργιακών πιέσεων μέσω της διάχυσης της υποαπασχόλησης.

Ο δεύτερος πόλος του άξονα χαρακτηρίζεται κυρίως από ανδρικές εργατικές κατηγορίες μισθωτών, με σημαντικότερη τους εργάτες στις κατασκευές και κατά δεύτερο λόγο στη βιομηχανία (πίνακας 28). Οι εργοδότες και αυτοαπασχολούμενοι στις κατασκευές (υπεργολάβοι κ.λπ.) και οι μισθοί εργάτες και εργάτριες στη βιοτεχνία αποτελούν, επίσης, σημαντικές κατηγορίες για τον χαρακτηρισμό του πρώτου άξονα.

Πίνακας 28: *Μεταβλητές που αποδίδονται ικανοποιητικά ή σχετικώς ικανοποιητικά από τον παράγοντα κοινωνικοεπαγγελματικής ιεραρχίας, οι οποίες τοποθετούνται στην πλευρά των εργατικών ΚΕΚ*

	ΑΘΗ	ΘΕΣ	ΠΑΤ	ΒΟΛ	ΛΑΡ	ΗΡΑ(1)	ΗΡΑ(2)	
A32	•	•	•	•	•	+	•	R
Γ32	+	•						• >.5
A28	•	•	•	•	+	+	•	.5>+.3
Γ28	+		+	•	+			
A30	•	•	+	+	•		•	
Γ30	•	•	•	•	+			
A34	•	•	+	+			•	
A35	+	+	+	•			+	
A31	•	•	•	•	+	+	•	
A33	•	+						
A27	+	+		+			+	
A25					+			
Γ25					+			
A17					•	•		
Γ17						•		

Πίνακας 29: *Μεταβλητές που συμβάλλουν σημαντικά στη συγκρότηση του παράγοντα κοινωνικοεπαγγελματικής ιεραρχίας, οι οποίες τοποθετούνται στην πλευρά των εργατικών ΚΕΚ*

	ΑΘΗ	ΘΕΣ	ΠΑΤ	ΒΟΛ	ΛΑΡ	ΗΡΑ(1)	ΗΡΑ(2)	
A32	•	•	•	•	•	•	•	%
A28	•	+	•	•	+		+	• >5
Γ30	+	•	•	+	+			5 >+> 1,3
A31	+	+	•	+	+	+	•	
A30	+	+			+		+	
Γ28	+			+	+			
A35	+	+	+	+	+		+	
A34	+	+					+	
A33	+							
A17		+		•	+	•		
Γ17						•		
Γ25						+		
A24			+					
A27							+	

Η συγκρότηση του άξονα, όσον αφορά τις εργατικές μεταβλητές, βασίζεται κυρίως στους μισθωτούς εργάτες στις κατασκευές και δευτερευόντως στη βιομη-

χανία. Σε μικρότερο βαθμό συμμετέχουν και οι εργοδότες και αυτοαπασχολούμενοι εργάτες στις κατασκευές και οι εργάτριες στη βιοτεχνία (πίνακας 29).

Οι εργάτες στις κατασκευές φαίνονται να αποτελούν τον κοινό παρανομαστή αυτού του πόλου. Οι κατασκευές και η απασχόληση σε αυτές, είναι αναπτυγμένες στον ίδιο περίπου βαθμό στις εν λόγω πόλεις και, παράλληλα, παραπέμπουν σε ομοιογενείς δομές παραγωγής και συγκρότησης οικονομικών μονάδων, ιδιαίτερα όσον αφορά την οικοδομή. Δεν συμβαίνει το ίδιο με τη βιομηχανία (σημαντική διαφορά μεταξύ Βόλου και Ηρακλείου για παράδειγμα) ή τις μεταφορές.

2.3.1.2 ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ

Σημαντικό κοινό άξονα κοινωνικοεπαγγελματικού διαχωρισμού για τις πέντε από τις έξι πόλεις (πλην Ηρακλείου), αποτελεί η αγροτική απασχόληση. Ο άξονας αυτός αποδίδει ποσοστό της αρχικής πληροφορίας που κυμαίνεται από 3,4% (Θεσσαλονίκη) έως 13,8% (Πάτρα). Η σημαντική διακύμανση στο ποσοστό της αποδιδόμενης πληροφορίας, και η συνακόλουθη διαφοροποίηση της σειράς μεταξύ των αξόνων της κάθε πόλης, οφείλεται στον ορισμό της περιοχής μελέτης για κάθε πόλη. Στις πόλεις όπου η περιοχή μελέτης συμπεριέλαβε τμήματα της ευρύτερης περιοχής με αγροτικές κοινότητες (Αθήνα, Πάτρα, Βόλος), η σημασία του άξονα διογκώθηκε. Αντίθετα, στις υπόλοιπες όπου η περιοχή μελέτης περιορίστηκε στο βασικό αστικό ιστό τους, η σημασία του άξονα εμφανίστηκε περιορισμένη. Το γεγονός αυτό εξηγείται από τον έντονο διαχωρισμό που υφίσταται στην πρώτη περίπτωση μεταξύ ζωνών με σημαντικά διαφορετικό ποσοστό αγροτικής απασχόλησης, τον οποίο εντοπίζει και αποδίδει η παραγοντική ανάλυση. Δεν είναι συνεπώς παράδοξο το ότι ο άξονας αυτός στη Λάρισα αποδίδει μόνο 4,2% της αρχικής πληροφορίας, αφού η περιοχή μελέτης αποτελείται μόνο από το Δήμο Λαρίσης. Ο αγροτικός χαρακτήρας της πόλης δεν αρκεί για τη συγκρότηση ενός πολύ σημαντικού σχετικού άξονα, η δημιουργία του οποίου βασίζεται στις διαφορές, όσον αφορά το σχετικό φαινόμενο, μεταξύ των ζωνών της περιοχής μελέτης.

Πίνακας 30: Μεταβλητές που αποδίδονται ικανοποιητικά ή σχετικώς ικανοποιητικά από τον παράγοντα αγροτικής απασχόλησης

	ΑΘΗ	ΘΕΣ	ΠΑΤ	ΒΟΛ	ΛΑΡ	ΗΡΑ(1)	ΗΡΑ(2)	
A24	•	•	•	•	•			R
Γ24	•		+	•				• >.5
A25		+						.5>+.3

Οι μεταβλητές που χαρακτηρίζουν τον αγροτικό άξονα είναι κυρίως οι άνδρες εργοδότες και αυτοαπασχολούμενοι αγρότες και, σε ορισμένες πόλεις, οι γυναίκες της ίδιας κατηγορίας (πίνακας 30). Οι πόλεις αυτές είναι εκείνες όπου η περιοχή μελέτης δεν περιλαμβάνει ευρύτερες ζώνες με έντονο αγροτικό χαρακτήρα. Μπορεί συνεπώς να γίνει η υπόθεση ότι στις περιπτώσεις αυτές δεν πρόκειται για καθαρώς αγροτικά νοικοκυριά που κατοικούν σε κοινότητες κοντά στα κτήματά τους και στο πλαίσιο των οποίων άνδρες και γυναίκες ασχολούνται με αγροτικές εργασίες, αλλά για νοικοκυριά που κατοικούν στο βασικό ιστό των πόλεων, σε ζώνες σχετικώς

απομακρυσμένες από τον τόπο της αγροτικής απασχόλησης των ανδρών αγροτών, των οποίων οι σύζυγοι δεν απασχολούνται στον ίδιο τομέα ή δεν ανήκουν στον ενεργό πληθυσμό.

Μια δεύτερη παρατήρηση που αφορά τον άξονα αυτόν είναι η ολοσχερής σχεδόν απουσία των εργατών γης. Η μισθωτή απασχόληση στον πρωτογενή τομέα παραπέμπει σε χωροθέτηση κατοικίας που δεν παρουσιάζει καθόλου κοινά σημεία με εκείνη της προηγούμενης κατηγορίας, η οποία αποτελεί και τη σπονδυλική στήλη της αγροτικής απασχόλησης στην Ελλάδα. Η μισθωτή αγροτική απασχόληση μοιάζει συνεπώς να παραπέμπει σε εντελώς διακριτή κοινωνική κατάσταση από τον κύριο όγκο της αγροτικής απασχόλησης, κάτι που και η κοινή αίσθηση του φαινομένου υποδεικνύει, αλλά και η χωρική συγγένεια με (άλλες) περιθωριακές επαγγελματικές κατηγορίες επιβεβαιώνει.

Πίνακας 31: *Μεταβλητές που συμβάλλουν σημαντικά στη συγκρότηση του παράγοντα αγροτικής απασχόλησης (ίδιο πρόσημο με τις ικανοποιητικώς αποδιδόμενες μεταβλητές)*

	ΑΘΗ	ΘΕΣ	ΠΑΤ	ΒΟΛ	ΛΑΡ	ΗΡΑ(1)	ΗΡΑ(2)	
A24	•	•	•	•	•			%
Γ24	•		+	•	+			• >5
A25		•						5 >= 1,3
Γ36		+	+	+	+			
A36		+	+		+			
A2				•	+			
Γ25				+				
A17				+				
A1				+				
A35					•			

Πίνακας 32: *Μεταβλητές που συμβάλλουν σημαντικά στη συγκρότηση του παράγοντα αγροτικής απασχόλησης (αντίθετο πρόσημο με τις ικανοποιητικώς αποδιδόμενες μεταβλητές)*

	ΑΘΗ	ΘΕΣ	ΠΑΤ	ΒΟΛ	ΛΑΡ	ΗΡΑ(1)	ΗΡΑ(2)	
A12	+			+				%
A25					+			• >5
A2		•						5 >= 1,3
A32		+		+	•			
Γ2		+						
Γ30		+		+				
Γ28			+					
A35			+					
Γ25					+			
A28					•			
A31					+			
A4					+			
A6					+			
A22					+			
A19					+			

Οι μεταβλητές που παρουσιάζουν σημαντική συμβολή στη συγκρότηση του αγροτικού άξονα είναι κυρίως αυτές που αποδίδονται ικανοποιητικά από αυτόν. Δευτερευόντως εμφανίζονται και τα συμβοηθούντα και μη αμοιβάμενα μέλη οικογενείας, ενώ σε ορισμένες πόλεις εμφανίζονται συνδυασμοί που αποτελούν τοπικές ιδιομορφίες (πίνακες 31 και 32). Η συμβολή των συμβοηθούντων μελών δεν συνοδεύεται από ικανοποιητική απόδοσή τους από τον αγροτικό άξονα. λόγω της κατάταξης του συνόλου των απασχολούμενων αυτών σε μία κατηγορία. Η κατηγορία αυτή περιλαμβάνει κυρίως άτομα που απασχολούνται είτε στο εμπόριο είτε στον αγροτικό τομέα. Έτσι, η περιφερειακή χωροθέτηση της κατοικίας των δεύτερων αναιρείται από την κεντρική χωροθέτηση εκείνης των πρώτων.

2.3.1.3 ΠΕΡΙΘΩΡΙΑΚΗ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ - ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΣ

Τρίτος και τελευταίος κοινός άξονας για τις έξι πόλεις είναι ο άξονας κοινωνικού αποκλεισμού. Βασική κοινωνικοεπαγγελματική κατηγορία, τόσο όσον αφορά την απόδοση από αυτόν όσο και τη συμβολή στη συγκρότησή του (πίνακες 33, 34 και 35), αποτελούν οι αυτοαπασχολούμενοι πωλητές και πλανόδιοι. Οι άξονες με το περιεχόμενο αυτό αποδίδουν από 4,6% (Αθήνα) της αρχικής πληροφορίας έως 36,3% (Ηράκλειο - α' εκδοχή). Η εξαιρετικά μεγάλη σημασία του παράγοντα αυτού, σε συνδυασμό με το μικρό μέγεθος των κατηγοριών που αφορά, υποδεικνύει τη μεγάλη ένταση του αποκλεισμού των κατηγοριών αυτών, η οποία στατιστικά εντοπίζεται από την πολύ έντονη διακύμανση της κατανομής τους στις διάφορες ζώνες κατοικίας.

Παράλληλα, η μεγάλη σημασία του άξονα αυτού αποτελεί και *a contrario* ένδειξη του σχετικώς περιορισμένου κοινωνικοεπαγγελματικού διαχωρισμού των ελληνικών πόλεων, με την έννοια ότι ένα φαινόμενο που αναφέρεται σε περιθωριακές κατηγορίες (από άποψη μεγέθους) ανάγεται σε φαινόμενο πρώτου μεγέθους.

Πίνακας 33: Μεταβλητές που αποδίδονται ικανοποιητικά ή σχετικώς ικανοποιητικά από τον παράγοντα περιθωριακής απασχόλησης

	ΑΘΗ	ΘΕΣ	ΠΑΤ	ΒΟΛ	ΛΑΡ	ΗΡΑ(1)	ΗΡΑ(2)	
A17	•	•	•	•		•		R
Γ17						•		• >.5
A25					•			.5>+.3
Γ25	+				•			
A36			+			+		
A32						•		
A31						+		
A28						+		

Στην περίπτωση της Λάρισας ο αποκλεισμός δεν φαίνεται να παραπέμπει στην κατηγορία των αυτοαπασχολούμενων πωλητών και πλανοδίων -οι οποίοι αποδίδονται από τον άξονα επαγγελματικής ιεραρχίας-, αλλά στους εργάτες και τις εργάτριες γης. Ο αγροτικός χαρακτήρας της οικονομίας της πόλης προσανατολίζει περιθωριακές κοινωνικές ομάδες, οι οποίες σε άλλες περιπτώσεις μπορεί να απασχολούνται με το μικρεμπόριο, στις αγροτικές εργασίες. Εξάλλου, οι ομάδες αυτές, οι οποίες συχνά έχουν και συγκεκριμένα φυλετικά χαρακτηριστικά, δεν χαρακτηρίζονται από

αποκλειστική απασχόληση σε κάποιον τομέα. Ο ευκαιριακός χαρακτήρας που χαρακτηρίζει συνήθως την απασχόλησή τους συνδέεται με την προβολή της βασικής διεξόδου που τους προσφέρεται σε κάθε περιοχή.

Πίνακας 34: *Μεταβλητές που συμβάλλουν σημαντικά στη συγκρότηση του παράγοντα περιθωριακής απασχόλησης (ίδιο πρόσημο με τις ικανοποιητικώς αποδιδόμενες μεταβλητές)*

	ΑΘΗ	ΘΕΣ	ΠΑΤ	ΒΟΛ	ΛΑΡ	ΗΡΑ(1)	ΗΡΑ(2)	
A17	•	•	•	•		•		%
Γ17						•		• >5
A25	•				•			5 >+> 1,3
Γ25	•	+			•			
Γ4	+							
Γ22	+							
A36		+	•					
Γ36			+	+				
A2				+	•			
Γ9					+			
Γ2					+			
A1					+			
A32						•		
A31						+		

Πίνακας 35: *Μεταβλητές που συμβάλλουν σημαντικά στη συγκρότηση του παράγοντα περιθωριακής απασχόλησης (αντίθετο πρόσημο με τις ικανοποιητικώς αποδιδόμενες μεταβλητές)*

	ΑΘΗ	ΘΕΣ	ΠΑΤ	ΒΟΛ	ΛΑΡ	ΗΡΑ(1)	ΗΡΑ(2)	
A8	+							%
A13	+							• >5
A35			+					5 >+> 1,3
A24			+	•				
A32				+	+			
Γ24				+				
A31					+			
Γ30					+			
A35					+			
A28					+			
A2						•		
Γ9						+		
Γ12						+		
Γ2						+		

Μπορούμε ευλόγως να υποθέσουμε ότι ο άξονας της περιθωριακής απασχόλησης υποτιμά τα φαινόμενα που συνδέονται με τους οικονομικούς μετανάστες, αφού ο μεγάλος όγκος των απασχολουμένων αυτών αποφεύγει την απογραφή. Υπάρχουν, συνεπώς, σχήματα κοινωνικού αποκλεισμού, που αφορούν τις ομάδες αυτές (για παράδειγμα η συγκέντρωση φιλιπινέζων και άλλων στα ημιυπόγεια πολυκατοικιών σε περιοχές του κέντρου της Αθήνας), τα οποία παραμένουν αδιαφανή σε μια ανάλυση που στηρίζεται σε απογραφικά στοιχεία.

2.3.1.4 ΥΠΑΛΛΗΛΙΚΗ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ

Ένας άξονας, που αφορά κυρίως την Αθήνα και δευτερευόντως τη Θεσσαλονίκη, αναφέρεται στη χωροθέτηση της κατοικίας των υπαλληλικών κατηγοριών. Συνδυάζει, στην Αθήνα τουλάχιστον, τους άνδρες υπαλλήλους γραφείου και τις γυναίκες μισθωτές και αυτοαπασχολούμενες βοηθούς ελευθέρων και επιστημονικών επαγγελμάτων -κυρίως νοσοκόμες (πίνακας 36). Πρόκειται για άξονα χωροθέτησης χαμηλών μεσαίων στρωμάτων με υπαλληλική σχέση στο δημόσιο κυρίως τομέα, ο οποίος είναι διαμορφωμένος στην Αθήνα και υπό διαμόρφωση στη Θεσσαλονίκη. Στις υπόλοιπες πόλεις οι σχετικές κατηγορίες είτε ενσωματώνονται χαλαρά στον πόλο των υψηλών και μεσαίων στρωμάτων είτε δεν συμμετέχουν στη διαμόρφωση των χωροθετικών σχημάτων.

Ο άξονας αυτός αποδίδει το 6,3% της αρχικής πληροφορίας στην Αθήνα και το 5,9% στη Θεσσαλονίκη.

Πίνακας 36: Μεταβλητές που αποδίδονται ικανοποιητικά ή σχετικώς ικανοποιητικά από τον παράγοντα υπαλληλικής απασχόλησης

	ΑΘΗ	ΘΕΣ	ΠΑΤ	ΒΟΛ	ΛΑΡ	ΗΡΑ(1)	ΗΡΑ(2)	
A12	•	+						R
Γ4	+						+	• >.5 .5>+.3

Πίνακας 37: Μεταβλητές που συμβάλλουν σημαντικά στη συγκρότηση του παράγοντα υπαλληλικής απασχόλησης (ίδιο πρόσημο με τις ικανοποιητικώς αποδιδόμενες μεταβλητές)

	ΑΘΗ	ΘΕΣ	ΠΑΤ	ΒΟΛ	ΛΑΡ	ΗΡΑ(1)	ΗΡΑ(2)	
Γ4	•						•	%
A24	•							• >.5
Γ12	•	•					+	5 >+ 1,3
A12	•	•					+	
Γ24	+							
A23	+							
Γ9	+	•					+	
A9		•					•	
A22		+						
Γ18		+						
A23		+						
A18		+						
A29							+	
A34							+	
Γ5							+	
Γ21							+	

Οι μεταβλητές που συμβάλλουν στη συγκρότηση του άξονα (πίνακας 37 κυρίως) δείχνουν ότι στην Αθήνα πρέπει να έχει ανάλογη δομή με τον αγροτικό άξονα (κέντρο-περιφέρεια), με αντίθετη ωστόσο φορά. Στη Θεσσαλονίκη η απουσία των αγροτών από τις σημαντικά συμβάλλουσες μεταβλητές δεν οφείλεται στη

λιγότερο κεντρική χωροθέτηση των υπαλληλικών κατηγοριών, αλλά στο ότι η περιοχή μελέτης δεν περιλαμβάνει την ευρύτερη περιοχή του πολεοδομικού συγκροτήματος (βλ. § 2.3.1.2).

Οι μεταβλητές που συμβάλλουν στη συγκρότηση του αντίθετου πόλου αυτού του παραγοντικού άξονα (πίνακας 38), αντιπροσωπεύουν χωρικά σχήματα διαφορετικά από το διαχωρισμό κέντρου-περιφέρειας. Ωστόσο, αυτό που αντιπροσωπεύουν είναι κάποια συνισταμένη, η οποία δεν συμπίπτει (δεν συσχετίζεται σημαντικά) με καμμία από τις αρχικές μεταβλητές, κάτι που προκύπτει από την ύπαρξη ικανοποιητικώς αποδοιδόμενων μεταβλητών στη μία μόνο πλευρά του άξονα. Η παρατήρηση αυτή ισχύει κατ’αναλογία για όλους τους άξονες πλην του πρώτου.

Πίνακας 38: *Μεταβλητές που συμβάλλουν σημαντικά στη συγκρότηση του παράγοντα υπαλληλικής απασχόλησης (αντίθετο πρόσημο με τις ικανοποιητικώς αποδιδόμενες μεταβλητές)*

	ΑΘΗ	ΘΕΣ	ΠΑΤ	ΒΟΛ	ΛΑΡ	ΗΡΑ(1)	ΗΡΑ(2)	
A10	•	•					•	%
A13	•	•						• >5
A1	•	•					•	5 >+> 1,3
A17	+							
A32	+	+					+	
Γ10	+						•	
A28	+							
A35	+						•	
Γ13	+	+						
A2	+	•						
A11	+							
A9		•						
A24		+						
A32	+	+						
A37		+						
Γ30		+						
Γ1		+					+	
A31							+	
Γ2							+	
Γ19							+	

2.3.2 ΣΥΝΟΛΙΚΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΩΝ ΑΡΧΙΚΩΝ ΜΕΤΑΒΛΗΤΩΝ

2.3.2.1 ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΩΝ ΜΕΤΑΒΛΗΤΩΝ ΣΤΗΝ ΑΝΑΛΥΣΗ

Μια ενδιαφέρουσα εικόνα της ποιότητας της ανάλυσης προκύπτει από τον πίνακα 39, όπου απεικονίζεται διαγραμματικά η συμμετοχή των μεταβλητών σε αυτήν. Βλέπουμε ότι σημαντικότερες μεταβλητές αναδείχτηκαν οι μισθωτοί και αυτοαπασχολούμενοι “υψηλοί” ελεύθεροι επαγγελματίες και των δύο φύλων, οι γυναίκες μισθωτές και αυτοαπασχολούμενες εκπαιδευτικοί, οι γυναίκες υπάλληλοι γραφείου, οι άνδρες αυτοαπασχολούμενοι πωλητές και πλανόδιοι, οι εργοδότες και αυτοαπασχολούμενοι αγρότες και των δύο φύλων, οι άνδρες μισθωτοί εργάτες σε όλους τους κλάδους και οι μισθωτές εργάτριες στη βιοτεχνία. Εντονότερη συμμετοχή στη διαμόρφωση του αποτελέσματος της ανάλυσης παρουσιάζουν κυρίως μεταβλητές που ανήκουν στα

άκρα της κοινωνικοεπαγγελματικής ιεραρχίας, αλλά και δύο “γυναικείες” μεταβλητές που ανήκουν στα μεσαία στρώματα.

Πίνακας 39: Διαγραμματική απεικόνιση της συμμετοχής των κοινωνικοεπαγγελματικών κατηγοριών στην ανάλυση (με βάση την καλύτερη επίδοση των μεταβλητών σε μία από τις έξι πόλεις)

α/α	Περιγραφή επαγγέλματος	Θέση*	Άνδρες	Γυν/κες
1	“Υψηλά” ελεύθερα επαγγέλματα (γιατροί/νομικοί/μηχανικοί)	E		
2	“Υψηλά” ελεύθερα επαγγέλματα (γιατροί/νομικοί/μηχανικοί)	A, M		
3	Ελεύθερα επαγγέλματα (πλην “υψηλών” και καλλιτεχνών-συγγραφέων-δημοσιογράφων)	E		
4	Τεχνικοί βοηθοί ελεύθερων επαγγελματιών	A, M		
5	Επιστημονικά επαγγέλματα συναφή με φυσικές επιστήμες	A, M		
6	Οικονομολόγοι και λογιστές	A, M		
7	Δημοσιογράφοι-καλλιτέχνες-συγγραφείς	E, A, M		
8	Λοιπά ελεύθερα επαγγέλματα	A, M		
9	Εκπαιδευτικοί (πλην καθηγητών τριτοβάθμιας εκπαίδευσης)	A, M		
10	Διευθύνοντες επιχειρηματίες	E, A		
11	Διευθυντικά στελέχη δημόσιου και ιδιωτικού τομέα	M		
12	Υπάλληλοι γραφείου	E, A, M		
13	Έμποροι	E		
14	Έμποροι	A		
15	Μεσαία στελέχη εμπορίου και υπηρεσιών	M		
16	Επιχειρηματίες στο χώρο των ασφαλειών, κτηματικών συναλ.	E, A		
17	Πωλητές και πλανόδιοι (κυρίως πλανόδιοι)	A		
18	Πωλητές και πλανόδιοι (κυρίως πωλητές)	M		
19	Επιχειρηματίες στην παροχή υπηρεσιών	E		
20	Επιχειρηματίες στην παροχή υπηρεσιών	M		
21	Απασχολούμενοι στην κατώτερη βαθμίδα υπηρεσιών	E, A		
22	Απασχολούμενοι στην κατώτερη βαθμίδα υπηρεσιών	M		
23	Απασχολούμενοι στις υπηρεσίες ασφαλείας	M		
24	Γεωργοί και κτηνοτρόφοι	E, A		
25	Γεωργοί και κτηνοτρόφοι	M		
26	Εργοδηγοί και αρχιεργάτες	E, A, M		
27	Τεχνίτες και εργάτες στη βιομηχανία	E, A		
28	Τεχνίτες και εργάτες στη βιομηχανία	M		
29	Τεχνίτες και εργάτες στη βιοτεχνία	E, A		
30	Τεχνίτες και εργάτες στη βιοτεχνία	M		
31	Τεχνίτες και εργάτες στις κατασκευές και επισκευές	E, A		
32	Τεχνίτες και εργάτες στις κατασκευές και επισκευές	M		
33	Τεχνίτες και εργάτες στις μεταφορές	E, A		
34	Τεχνίτες και εργάτες στις μεταφορές	M		
35	Τεχνίτες και εργάτες χωρίς ειδικευση	M		
36	Συμβοηθούντα μέλη (σύνολο επαγγελματιών)	Σ		
37	Καθηγητές τριτοβάθμιας εκπαίδευσης	M		

αποδίδεται με τιμή > 70% και συμβάλλει σημαντικά	
αποδίδεται με τιμή > 50% και συμβάλλει σημαντικά	
αποδίδεται με τιμή > 30% και συμβάλλει σημαντικά	
αποδίδεται με τιμή > 30% χωρίς να συμβάλλει σημαντικά	
αποδίδεται με τιμή < 30% χωρίς να συμβάλλει σημαντικά	

Σημαντικές, αλλά σε μικρότερο βαθμό από τις προηγούμενες, υπήρξαν για την ανάλυση οι μεταβλητές/κατηγορίες των εργοδοτών “υψηλών ελευθέρων επαγγελματιών, των ανδρών φυσικών επιστημόνων, των γυναικών δημοσιογράφων-καλλι-

* Θέση στο επάγγελμα: E = εργοδότης, A = αυτοαπασχολούμενος, M = μισθωτός, Σ = συμβοηθόν μέλος.

τεχνών κ.λπ., των ανδρών λοιπών ελευθέρων επαγγελματιών (κυρίως ναυτικών), των διευθυντικών στελεχών δημόσιου και ιδιωτικού τομέα, των ανδρών υπαλλήλων γραφείου, των γυναικών αυτοαπασχολούμενων πλανοδίων και πωλητριών, των ανδρών ανεξάρτητων εργατών (εργοδοτών ή αυτοαπασχολούμενων) στις κατασκευές και τις μεταφορές, των ανδρών συμβοηθούτων και μη αμοιβομένων μελών και των καθηγητών και των δύο φύλων στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Η ομάδα αυτή μοιάζει με την προηγούμενη, ιδιαίτερος όσον αφορά τον ανώτερο πόλο της κοινωνικοεπαγγελματικής ιεραρχίας.

Η τρίτη ομάδα μεταβλητών, κατά σειρά σημασίας ως προς τη συμβολή στην ανάλυση, περιλαμβάνει τις γυναίκες τεχνικές βοηθούς ελευθέρων επαγγελματιών, τους διευθύνοντες επιχειρηματίες και των δύο φύλων, τους μισθωτούς στην κατώτερη βαθμίδα υπηρεσιών και των δύο φύλων, τους άνδρες εργοδότες εμπόρους, τους εργάτες και τις εργάτριες γης, τους ανειδίκευτους εργάτες και τις γυναίκες συμβοηθούτα μέλη.

Η τέταρτη ομάδα μεταβλητών περιλαμβάνει κατηγορίες που δεν συνέβαλαν στη διαμόρφωση των αξόνων αλλά που αποδίδονται από εκείνους που διαμόρφωσαν οι προηγούμενες. Με αυτήν την έννοια οι μεταβλητές αυτές δεν είναι αμέτοχες στο συνολικό αποτέλεσμα της ανάλυσης. Πρόκειται για τους εργοδότες ελεύθερους επαγγελματίες (πλην “υψηλών”), για τους άνδρες τεχνικούς βοηθούς ελευθέρων επαγγελματιών, για τις γυναίκες φυσικούς επιστήμονες, για τους άνδρες οικονομολόγους-λογιστές και δημοσιογράφους-καλλιτέχνες κ.λπ., για τις γυναίκες λοιπούς ελεύθερους επαγγελματίες, για τις γυναίκες εμπόρους, για τους επιχειρηματίες στο χώρο των ασφαλειών, κτηματομεσιτικών συναλλαγών και τα μεσαία στελέχη του εμπορίου και των δύο φύλων, για τους βιοτέχνες και των δύο φύλων και για τις μισθωτές εργάτριες στη βιομηχανία και τις κατασκευές.

Η πέμπτη και τελευταία ομάδα περιλαμβάνει μεταβλητές που ούτε συνέβαλαν στη διαμόρφωση των αξόνων ούτε αποδίδονται ικανοποιητικά από αυτούς. Πρόκειται για τις γυναίκες οικονομολόγους-λογιστές, για τους άνδρες αυτοαπασχολούμενους εμπόρους, για τους μισθωτούς πωλητές και πλανοδίους και των δύο φύλων, για τους επιχειρηματίες (εργοδότες και αυτοαπασχολούμενους) στην παροχή υπηρεσιών, για τους εργαζόμενους στις υπηρεσίες ασφαλείας και για τους εργοδηγούς και αρχηγούς και των δύο φύλων, για τις γυναίκες εργάτριες-βιοτέχνες και εργάτριες-εργολάβους καθώς και για τις μισθωτές εργάτριες στις μεταφορές και τις ανειδίκευτες. Οι μεταβλητές της τελευταίας αυτής ομάδας είναι προφανώς μεταβλητές με περιορισμένο ειδικό βάρος και διακύμανση. Κοινωνικά αναφέρονται σε κατηγορίες με ιερχικά ασαφή κοινωνικοεπαγγελματικό (διαταξικό με μια έννοια) χαρακτήρα.

2.3.2.1 Η ΠΑΡΑΜΕΤΡΟΣ “ΦΥΛΟ”

Από τον πίνακα 39 μπορούν να προκύψουν και ορισμένα συμπεράσματα όσον αφορά την επιλογή να χρησιμοποιηθεί και η παράμετρος του φύλου στην ανάλυση. Μεταξύ των ομότιτλων ανδρικών και γυναικείων κατηγοριών που συγκροτούν τον ανώτερο κοινωνικοεπαγγελματικό πόλο, οι μισές περίπου (“υψηλοί” ελεύθεροι επαγγελματίες, διευθυντικά στελέχη, καθηγητές τριτοβάθμιας εκπαίδευσης) επέδειξαν ενιαία συμπε-

ριφορά. Στον άλλο πόλο, οι περισσότερες γυναικείες κατηγορίες, οι οποίες είναι και εξαιρετικά ολιγομελείς, δεν επηρέασαν την ανάλυση -πλην των μισθωτών εργατριών βιοτεχνίας που ταυτίστηκαν φυσιολογικά με την αντίστοιχη ανδρική κατηγορία. Δεδομένου ότι οι κατηγορίες αυτές είναι εκείνες που είχαν τη μεγαλύτερη συμμετοχή στη διαμόρφωση του αποτελέσματος, με μεγάλη διαφορά από τις υπόλοιπες, μπορούμε να συμπεράνουμε ότι, καταρχήν, δεν θα υπήρχε σημαντική διαφορά αν η ανάλυση είχε γίνει επί του συνόλου του ενεργού πληθυσμού χωρίς διάκριση φύλου ή μόνο επί των ανδρικών κατηγοριών.

Αν εξαιρέσουμε τις διαφορές που οφείλονται στο ολιγομελές ορισμένων γυναικείων κατηγοριών, που τις οδηγούν σε περιορισμένη συμμετοχή στην ανάλυση, σημαντικές διαφορές μεταξύ ομότιτλων κατηγοριών παρατηρούνται κυρίως στο χώρο των υπόλοιπων υψηλών και μεσαίων κοινωνικοεπαγγελματικών κατηγοριών. Τέσσερις είναι οι σημαντικότερες μεταξύ των περιπτώσεων αυτών, όπου η γυναικεία κατηγορία υπερτερεί, ως προς τη συμβολή στην ανάλυση, της αντίστοιχης ανδρικής. Πρόκειται για τις δημοσιογράφους-καλλιτέχνιδες κ.λπ., για τις μισθωτές εκπαιδευτικούς, τις υπαλλήλους γραφείου και τις βοηθούς ελευθέρων επαγγελματιών. Οι πρώτες τρεις περιπτώσεις είναι εκείνες όπου παρατηρείται και η μεγαλύτερη κοινωνικοεπαγγελματική απόσταση από τις αντίστοιχες ανδρικές κατηγορίες²². Η απόσταση αυτή μάλιστα, η οποία υπενθυμίζουμε ότι τεκμαίρεται από τη θέση του τόπου κατοικίας των ατόμων στην πόλη, είναι υπέρ των γυναικών. Δεδομένης της ανδροκεντρικής κοινωνικοεπαγγελματικής δομής, η οποία δεν συμβιβάζεται με την παρατηρούμενη ανατροπή της ιεραρχίας μεταξύ των φύλων, και της εξάρτησης του τόπου κατοικίας από επιλογές/συνθήκες που αφορούν κυρίως νοικοκυριά και όχι μεμονομένα άτομα με συνέπεια να υπαγορεύονται συνήθως από τις κυρίαρχες ανδρικές θέσεις, μπορούμε να υποθέσουμε ότι η συμβολή των κατηγοριών αυτών στην ανάλυση είναι ως ένα βαθμό ετεροπροσδιοριζόμενη. Η τέταρτη κατηγορία αντιθέτως αποτελεί μια πραγματικότητα πολύ περισσότερο αυτοπροσδιοριζόμενη, ιδιαιτέρως ως προς την επιρροή της στη διαμόρφωση του υπαλληλικού άξονα στην Αθήνα.

Η συμμετοχή της παραμέτρου “φύλο” στην ανάλυση δεν οδήγησε συνεπώς σε βασική διαφοροποίηση του σχήματος που θα προέκυπτε χωρίς αυτό, ενώ έδωσε το περιθώριο παρατήρησης ορισμένων φαινομένων που αφορούν επιμέρους κατηγορίες ή ομάδες κατηγοριών. Η διαπίστωση αυτή δεν θα πρέπει να οδηγήσει στο συμπέρασμα ότι η παράμετρος του φύλου είναι άχρηστη για την ανάλυση. Αποτελεί σημαντικό εύρημα η εμπειρική επιβεβαίωση του ανδροκεντρικού χαρακτήρα της κοινωνικοεπαγγελματικής δομής όσον αφορά τη χωροθέτηση του τόπου κατοικίας. Παράλληλα, ο εντοπισμός των σχετικών διαφορών μεταξύ ομότιτλων επαγγελματικών κατηγοριών διαφορετικού φύλου και η συσχέτισή τους με ομάδες επαγγελματιών μπορεί να οδηγήσει σε αρκετά επίμέρους ενδιαφέροντα συμπεράσματα. Τέλος, το φύλο αναδείχτηκε συχνά απαραίτητη ενδιάμεση ερμηνευτική παράμετρος, όπως στην περίπτωση της “παράδοξης” διαφοροποίησης, μεταξύ των πόλεων, που εμφανίζει η

²² Βλ. πίνακες 8, 15, 17, 19, 21 και 24.

σημασία της κατηγορίας των γυναικών εργοδοτριών και αυτοαπασχολουμένων αγροτισών στη διαμόρφωση του αγροτικού άξονα²³.

3. ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Η ανάλυση που προηγήθηκε είχε ως στόχο τον εντοπισμό των βασικών αξόνων κοινωνικοεπαγγελματικού διαχωρισμού στις μεγάλες και τις μεσαίες ελληνικές πόλεις. Με δεδομένες τις επιλογές των κοινωνικοεπαγγελματικών μεταβλητών και των χωρικών ενοτήτων της ανάλυσης²⁴ -στις οποίες προφανώς βασίζεται και η ποιότητα του αποτελέσματος- και χρησιμοποιώντας ως στατιστικό εργαλείο την παραγοντική ανάλυση αντιστοιχιών, οδηγούμαστε στις εξής βασικές διαπιστώσεις:

- *Ο αριθμός των βασικών αξόνων κοινωνικοεπαγγελματικού διαχωρισμού είναι ανάλογος του μεγέθους των πόλεων. Έξι άξονες στην Αθήνα, τέσσερις στη Θεσσαλονίκη και την Πάτρα, τρεις στο Βόλο, τη Λάρισα και το Ηράκλειο. Η ποικιλία συνεπώς των τύπων κοινωνικοεπαγγελματικού διαχωρισμού παρουσιάζεται ανάλογη του πληθυσμιακού μεγέθους.*
- *Σημαντικότερος άξονας διαχωρισμού αναδεικνύεται η κοινωνικοεπαγγελματική ιεραρχία. Αποδίδει το 40% περίπου των σχετικών διακυμάνσεων σε όλες τις πόλεις που εξετάστηκαν. Συνεπώς η θέση των ατόμων πάνω σε αυτόν τον άξονα αποτελεί το σημαντικότερο ερμηνευτικό παράγοντα της χωροθέτησης του τόπου κατοικίας τους στον ιστό της πόλης.*
- *Σημαντικό παράγοντα διαχωρισμού αποτελούν οι άξονες αγροτικής απασχόλησης και περιθωριακής απασχόλησης, οι οποίοι συναντώνται στο σύνολο των εξεταζόμενων πόλεων, έστω και αν παρουσιάζουν σημαντικές διαφορές ως προς τη σημασία που προσλαμβάνουν σε κάθε μία. Ο πρώτος αφορά τη διαφοροποίηση του ποσοστού των αγροτικών κατηγοριών και παραπέμπει συνήθως στη διάκριση κεντρικών και περιφερειακών περιοχών κατοικίας. Ο δεύτερος εντοπίζει τις σημαντικότερες εστίες κοινωνικού αποκλεισμού με βάση την κοινωνικοεπαγγελματική κατηγορία, οι οποίες ταυτίζονται σε μεγάλο βαθμό με περιοχές συγκέντρωσης μειονοτικών ομάδων (τσιγγάνοι).*
- *Στις δύο μεγαλύτερες πόλεις υπάρχει αμιγέστερη συγκρότηση του ανώτερου κοινωνικοεπαγγελματικού πόλου. Αυτό προκύπτει τόσο από τις κατηγορίες που περιλαμβάνει ο σχετικός πόλος όσο και από το ότι, ειδικά στην Αθήνα και τη Θεσσαλονίκη, εμφανίζεται άξονας υπαλληλικής απασχόλησης, ο οποίος παραπέμπει στη χωροθέτηση των χαμηλότερων υπαλληλικών θέσεων. Ο άξονας αυτός αντιπροσωπεύει έναν εσωτερικό διαχωρισμό της απασχόλησης στον τριτογενή τομέα, που δεν υφίσταται στις μικρότερες πόλεις.*
- *Βασικότερες κοινωνικοεπαγγελματικές κατηγορίες (μεταβλητές της ανάλυσης) αναδείχθηκαν κυρίως μεταξύ εκείνων που τοποθετούνται στα άκρα της*

²³ Βλ. § 2.3.1.2.

²⁴ Βλ. § 1.

κοινωνικοεπαγγελματικής κλίμακας, ενώ λιγότερο σημαντικές παρουσιάστηκαν οι ταξικά ασαφείς. Οι “υψηλοί” ελεύθεροι επαγγελματίες (γιατροί, δικηγόροι, μηχανικοί) και οι μισθωτοί εργάτες αναδείχθηκαν σε βασικούς πόλους της κοινωνικοεπαγγελματικής ιεραρχίας, πλαισιωνόμενοι από τα διευθυντικά στελέχη, τους καθηγητές τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, τους υπαλλήλους γραφείου και άλλους ελεύθερους επαγγελματίες οι πρώτοι, και από ορισμένες κατηγορίες ανεξάρτητων εργατών οι δεύτεροι. Επίσης, πολύ σημαντικές μεταβλητές για τον κοινωνικοεπαγγελματικό διαχωρισμό αποδείχτηκαν οι κατηγορίες εκείνες που τροφοδότησαν τη συγκρότηση των αξόνων της αγροτικής απασχόλησης (εργοδότες και αυτοαπασχολούμενοι γεωργοί και κτηνοτρόφοι) και της περιθωριακής απασχόλησης (αυτοαπασχολούμενοι πωλητές και πλανόδιοι).

- Η θέση στο επάγγελμα δεν αποτελεί σημαντικό διαχωριστικό παράγοντα, λόγω της ταξικής ασάφειας (διαταξικός χαρακτήρας) που τη διακρίνει στις ελληνικές συνθήκες. Ο ανώτερος κοινωνικοεπαγγελματικός πόλος ορίζεται κυρίως με βάση το επάγγελμα, αφού η εργοδοσία δεν διαχωρίζεται στις υφιστάμενες κατηγορίες με βάση το μέγεθός της (βάσει του αριθμού απασχολούμενων, για παράδειγμα). Έτσι, εξαφανίζεται ο ανώτερος εργοδοτικός πόλος μέσα στην πολυάριθμη μικροεργοδοσία. Η κοινωνικοεπαγγελματική ιεραρχία που εντοπίστηκε αποτελεί ικανοποιητική προσέγγιση της ταξικής ιεραρχίας στις ελληνικές πόλεις, χωρίς ωστόσο να ταυτίζεται με τη δεύτερη λόγω, ακριβώς, του διαταξικού χαρακτήρα της θέσης στο επάγγελμα στις διαθέσιμες κοινωνικοεπαγγελματικές κατηγορίες.
- Το φύλο δεν αποτέλεσε σημαντική παράμετρο για τη διαμόρφωση του βασικού σχήματος κοινωνικοεπαγγελματικού διαχωρισμού, επιβεβαιώνοντας τον ανδροκεντρικό χαρακτήρα της κοινωνικοεπαγγελματικής δομής μέσω της αντανάκλασής της στη χωροθέτηση του τόπου κατοικίας.

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

- Μαλούτας Θ., 1995, *Αποτύπωση της κοινωνικοεπαγγελματικής φυσιογνωμίας των ελληνικών πόλεων. Μεθοδολογικός οδηγός και ένα παράδειγμα: Βόλος*, Βόλος: Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, *Σειρά Ερευνητικών Εργασιών*, 95-04.
- Μαλούτας Θ., 1996, *Ανισοκατανομή και απομόνωση κοινωνικοεπαγγελματικών ομάδων στις ελληνικές πόλεις. Μεθοδολογική προσέγγιση με τη χρήση δεικτών διαχωρισμού και πολυμεταβλητών ταξινομιών*, Βόλος: Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, *Σειρά Ερευνητικών Εργασιών*, 96-01.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Πίνακας 40: Κοινωνικοεπαγγελματική συγκρότηση των έξι πόλεων με βάση τις 74 κατηγορίες της ανάλυσης

	ΑΘΗ	%	ΘΕΣ	%	ΠΑΤ	%	ΒΟΛ	%	ΛΑΡ	%	ΗΡΑ	%	ΣΥΝ	%
A1	5604	.50	1356	.56	177	.37	158	.48	213	.62	186	.45	7694	.51
A2	36390	3.25	7986	3.32	1340	2.81	934	2.84	881	2.55	1046	2.51	48577	3.20
A3	3253	.29	636	.26	93	.20	64	.19	119	.34	109	.26	4274	.28
A4	12236	1.09	590	.25	402	.84	358	1.09	264	.77	317	.76	14167	.93
A5	7030	.63	1293	.54	223	.47	149	.45	230	.67	228	.55	9153	.60
A6	9628	.86	1308	.54	170	.36	118	.36	201	.58	187	.45	11612	.77
A7	11835	1.06	1941	.81	269	.56	178	.54	191	.55	275	.66	14689	.97
A8	12094	1.08	940	.39	342	.72	290	.88	150	.43	227	.55	14043	.93
A9	20580	1.84	5644	2.35	1359	2.85	853	2.59	1120	3.25	1060	2.55	30616	2.02
A10	12134	1.08	4360	1.81	451	.95	241	.73	286	.83	435	1.04	17907	1.18
A11	14614	1.30	2015	.84	385	.81	266	.81	301	.87	328	.79	17909	1.18
A12	93568	8.35	15792	6.57	3658	7.68	2099	6.38	2373	6.88	2519	6.05	120009	7.91
A13	28412	2.54	7559	3.14	1180	2.48	739	2.25	969	2.81	949	2.28	39808	2.62
A14	32091	2.86	8285	3.44	1576	3.31	1140	3.46	1325	3.84	1523	3.66	45940	3.03
A15	10089	.90	2213	.92	272	.57	113	.34	191	.55	207	.50	13085	.86
A16	4996	.45	1103	.46	141	.30	91	.28	89	.26	155	.37	6575	.43
A17	7310	.65	2015	.84	303	.64	304	.92	206	.60	376	.90	10514	.69
A18	23782	2.12	5786	2.41	738	1.55	480	1.46	627	1.82	648	1.56	32061	2.11
A19	5093	.45	1411	.59	271	.57	175	.53	182	.53	319	.77	7451	.49
A20	4857	.43	1456	.61	347	.73	241	.73	274	.79	365	.88	7540	.50
A21	5908	.53	1423	.59	289	.61	207	.63	187	.54	285	.68	8299	.55
A22	21128	1.89	4796	1.99	657	1.38	436	1.33	509	1.48	1171	2.81	28697	1.89
A23	22444	2.00	3704	1.54	1214	2.55	450	1.37	574	1.66	678	1.63	29064	1.91
A24	6050	.54	1428	.59	527	1.11	832	2.53	1021	2.96	833	2.00	10691	.70
A25	2285	.20	418	.17	106	.22	107	.33	172	.50	92	.22	3180	.21
A26	3416	.30	1137	.47	227	.48	293	.89	134	.39	154	.37	5361	.35
A27	17164	1.53	3250	1.35	937	1.97	767	2.33	916	2.65	791	1.90	23825	1.57
A28	39378	3.51	6925	2.88	2292	4.81	2159	6.56	1535	4.45	1031	2.48	53320	3.51
A29	18807	1.68	6027	2.51	652	1.37	501	1.52	651	1.89	706	1.70	27344	1.80
A30	23174	2.07	7615	3.17	672	1.41	465	1.41	696	2.02	606	1.46	33228	2.19
A31	33867	3.02	6952	2.89	1972	4.14	1355	4.12	1582	4.59	2188	5.26	47916	3.16
A32	86607	7.73	19083	7.93	4690	9.84	3576	10.87	2732	7.92	4680	11.24	121368	8.00
A33	20834	1.86	4282	1.78	1016	2.13	635	1.93	645	1.87	810	1.95	28222	1.86
A34	35395	3.16	7382	3.07	1406	2.95	1055	3.21	1039	3.01	1107	2.66	47384	3.12
A35	15161	1.35	3207	1.33	766	1.61	775	2.36	489	1.42	576	1.38	20974	1.38
A36	8178	.73	2850	1.19	457	.96	361	1.10	386	1.12	650	1.56	12882	.85
A37	2180	.19	1024	.43	186	.39	19	.06	27	.08	122	.29	3558	.23
Γ1	2192	.20	561	.23	65	.14	59	.18	61	.18	94	.23	3032	.20
Γ2	17589	1.57	4236	1.76	581	1.22	359	1.09	354	1.03	526	1.26	23645	1.56
Γ3	1713	.15	372	.15	59	.12	45	.14	44	.13	70	.17	2303	.15
Γ4	23682	2.11	721	.30	1088	2.28	558	1.70	553	1.60	857	2.06	27459	1.81
Γ5	5400	.48	1016	.42	175	.37	105	.32	91	.26	167	.40	6954	.46
Γ6	4970	.44	922	.38	100	.21	73	.22	71	.21	114	.27	6250	.41
Γ7	8000	.71	1275	.53	172	.36	107	.33	109	.32	127	.31	9790	.65
Γ8	3526	.31	526	.22	78	.16	56	.17	58	.17	97	.23	4341	.29
Γ9	35110	3.13	8984	3.74	1982	4.16	1394	4.24	1693	4.91	1592	3.82	50755	3.34
Γ10	2583	.23	950	.40	103	.22	45	.14	39	.11	76	.18	3796	.25

Γ11	4217	.38	495	.21	78	.16	53	.16	56	.16	80	.19	4979	.33
Γ12	116833	10.43	18042	7.50	3418	7.17	1893	5.75	2132	6.18	3210	7.71	145528	9.59
Γ13	9918	.89	2386	.99	379	.80	262	.80	219	.63	316	.76	13480	.89
Γ14	13963	1.25	3453	1.44	601	1.26	554	1.68	457	1.32	699	1.68	19727	1.30
Γ15	4751	.42	892	.37	98	.21	52	.16	76	.22	99	.24	5968	.39
Γ16	1547	.14	387	.16	65	.14	36	.11	27	.08	48	.12	2110	.14
Γ17	3148	.28	657	.27	108	.23	107	.33	69	.20	173	.42	4262	.28
Γ18	25715	2.29	5458	2.27	827	1.74	589	1.79	608	1.76	967	2.32	34164	2.25
Γ19	1311	.12	242	.10	85	.18	48	.15	27	.08	88	.21	1801	.12
Γ20	1477	.13	322	.13	117	.25	96	.29	54	.16	75	.18	2141	.14
Γ21	7539	.67	1589	.66	359	.75	230	.70	214	.62	310	.74	10241	.67
Γ22	38379	3.42	7379	3.07	1546	3.24	862	2.62	924	2.68	2064	4.96	51154	3.37
Γ23	1132	.10	183	.08	69	.14	17	.05	20	.06	41	.10	1462	.10
Γ24	1268	.11	216	.09	94	.20	188	.57	163	.47	145	.35	2074	.14
Γ25	259	.02	66	.03	6	.01	20	.06	56	.16	27	.06	434	.03
Γ26	410	.04	195	.08	37	.08	21	.06	28	.08	16	.04	707	.05
Γ27	1663	.15	63	.03	74	.16	66	.20	60	.17	63	.15	1989	.13
Γ28	8972	.80	285	.12	667	1.40	561	1.70	406	1.18	166	.40	11057	.73
Γ29	6847	.61	2439	1.01	335	.70	135	.41	183	.53	119	.29	10058	.66
Γ30	23844	2.13	12545	5.22	1499	3.15	635	1.93	1351	3.92	239	.57	40113	2.64
Γ31	410	.04	132	.05	34	.07	13	.04	10	.03	14	.03	613	.04
Γ32	4989	.45	2240	.93	234	.49	145	.44	203	.59	81	.19	7892	.52
Γ33	269	.02	41	.02	6	.01	4	.01	5	.01	2	.00	327	.02
Γ34	287	.03	54	.02	11	.02	5	.02	6	.02	9	.02	372	.02
Γ35	5724	.51	1061	.44	4	.01	4	.01	3	.01	6	.01	6802	.45
Γ36	12352	1.10	4503	1.87	672	1.41	507	1.54	565	1.64	871	2.09	19470	1.28
Γ37	1067	.10	414	.17	70	.15	17	.05	21	.06	45	.11	1634	.11
ΣYN	1120628	100	240494	100	47659	100	32905	100	34503	100	41632	100	1517821	100

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

004000074201

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Τα άρθρα της Σειράς Ερευνητικών Εργασιών διατίθενται σε περιορισμένο αριθμό αντιτύπων, με σκοπό την προώθηση του επιστημονικού διαλόγου και την διατύπωση κριτικών σκέψεων ή απόψεων. Συνεπώς, δεν θα πρέπει να αναφέρονται σε δημοσιεύσεις, χωρίς την έγκριση των συγγραφέων. Για πληροφορίες σχετικά με την δημοσίευση επιστημονικών άρθρων και την απόκτηση αντιτύπων της Σειράς, απευθυνθείτε στην Γραμματεία του Τμήματος Μηχανικών Χωροταξίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης, Πεδίον Άρεως, Βόλος 38334, τηλ. (0421) 62017, fax (0421) 63793

NOTE: The papers of this Series are released in limited circulation, in order to facilitate discussion and invite criticism. They are only tentative in character and should not be referred to in publications without the permission of the authors. To obtain further information or copies of the Series, please contact the Secretary's Office, Department of Planning and Regional Development, University of Thessaly, Pedion Areos, Volos 38334, Greece, tel. ++ 30 421 62017, fax ++ 30 421 63793

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ ΚΑΙ
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
Πεδίον Άρεως, Βόλος 38334

UNIVERSITY OF THESSALY
DEPARTMENT OF PLANNING AND
REGIONAL DEVELOPMENT
Pedion Areos, Volos 38334, Greece